

Korkeakoulujen opintoaikojen lyhentämisen toimenpideohjelma

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2003:27

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä.

Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar.

Korkeakoulujen opintoaikojen lyhentämisen toimenpideohjelma

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2003:27

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

Opetusministeriö
Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto
Meritullinkatu 10, Helsinki
PL 29, 00023 Valtioneuvosto

<http://www.minedu.fi/julkaisut/index.html>
Yliopistopaino, Helsinki 2003

ISBN 952-442-672-2 (nid.)
ISBN 952-442-673-0 (PDF)
ISSN 1458-8102

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2003:27

Kuvailulehti

Julkaisija
Opetusministeriö

Julkaisun päivämäärä
21.11.2003

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri)	Julkaisun laji Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä	
Puheenjohtaja: Ylijohtaja Arvo Jäppinen	Toimeksiantaja Opetusministeriö	
Jäsenet/sihteerit: Opetusneuvos Anita Lehikoinen, opetusneuvos Ari Saarinen, opetusneuvos Hannu Sirén	Toimielimen asettamispvm 18.6.2003	Dnro 33/043/2003

Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen)
Korkeakoulujen opintoaikojen lyhentämisen toimenpideohjelma (Åtgärdsprogram för att förkorta studietiderna vid högskolorna)

Julkaisun osat Muistio

Tiivistelmä

Opetusministeriö asetti 18.6.2003 työryhmän valmistelemaan hallitusohjelman edellyttämää toimenpideohjelmaa, jonka tavoitteena on edistää tutkintojen suorittamista tavoiteajassa. Työryhmän kanssa rinnakkain toimi selvitysmies, joka laati esityksen opintotuen kehittämiseksi. Opetusministeriö asetti työryhmälle ja selvitysmiehelle yhteisen ohjaus- ja seurantaryhmän.

Työryhmän työn lähtökohdiana oli hallitusohjelman tavoite suomalaisten työurien pidentämisestä. Hallituksen tavoite perustuu siihen suureen muutokseen, joka tapahtuu yhteiskunnan ikärakenteen kehityksen johdosta. Työikäinen 15–55-vuotias väestö pienenee seuraavan 20 vuoden kuluessa lähes 350 000 hengellä. Samaan aikaan yli 65-vuotiaiden määrä kasvaa lähes 450 000:lla. Nuorisoikäluokkien koko ei riitä korvaamaan työelämästä poistuvaa työvoimaa. Ikääntyvä väestö ja kapeneva verotuspohja edellyttävät julkisen rahoituksen uudelleen kohdentamista ja uudenlaisia keinoja nuorten työmarkkinoille siirtymisen nopeuttamiseksi.

Työryhmä käsitteli yliopisto- ja ammattikorkeakoulujen opintojen nopeuttamista.

Suomessa ylempi korkeakoulututkinto suoritetaan keskimäärin 27-vuoden iässä ja ammattikorkeakoulututkinto 25-vuoden iässä. Luvut ovat kansainvälisesti korkeita. Työryhmä katsoi, että opintojen pitkittymiseen ja tutkinnon myöhäiseen suorittamiseen vaikuttavat seuraavat keskeiset tekijät:

- hidas siirtyminen toiselta asteelta korkeakoulutukseen
- opintojen tosiasiallinen osa-aikaisuus
- puutteet opetusjärjestelyissä, opinto-ohjauksessa ja opetuksen tukijärjestelyissä.
- runsas työssäkäynti, josta vain osa liittyy opintoihin
- normilaaajuutta laajemmat tutkinnot etenkin yliopistoissa
- korkeakoulujen rahoitusjärjestelmät eivät riittävästi tue nopeaa valmistumista

Työryhmä on valmistellut 10-kohtaisen toimenpideohjelman. Sen tavoitteena on kehittää korkeakoulujen opiskeluprosesseja tutkintorakenteiden ja opetussuunnitelmien uudistamisen avulla, määrittää yliopistojen opiskeluoikeus nykyistä tarkemmin, kehittää opiskelijoille henkilökohtaiset opetussuunnitelmat sekä tehostaa lukuvuoden käyttöä.

Työryhmä ehdottaa lisäksi, että uuden tutkintorakenteen myötä opiskeluoikeus yliopistoissa rajataan siten, että ylempi tai alempi korkeakoulututkinto suoritetaan viimeistään kahta vuotta niiden yhteenlaskettua laajuutta pidemmässä ajassa. Lisäksi opiskelija voi ilmoittautua poissaolevaksi korkeintaan kahdeksi lukuvuodeksi opintojensa aikana. Erityisestä syystä opiskelija voi saada jatkoa opinto-oikeuteen.

Toimenpideohjelman lähtökohdiana on, että tutkintoon johtava koulutus säilytetään maksuttomana. Yhteisrahoitteisen aikuiskoulutuksen käyttämällisyyksiä tutkintoon johtavassa koulutuksessa lisätään. Korkeakoulujen rahoitusjärjestelmää kehitetään tehokasta opiskelua tukevaksi mm. tuloksellisuusrahoituksen indikaattoreita kehittämällä.

Lisäksi työryhmä esittää, että työmarkkinaosapuolten kanssa laaditaan pelisäännöt, jotka tukevat opintoihin liittyvää työntekoa ja harjoittelua ja edistävät työelämään rekrytoitujen opiskelijoiden mahdollisuuksia jatkaa opintojaan tutkintoon saakka.

Avainsanat

Avainsanat (asiasanat) korkeakouluopinnot, opintoajat, henkilökohtainen opintosuunnitelma, opinto-oikeus

Muut tiedot

Sarjan nimi ja numero Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2003:27	ISSN 1458-8102	ISBN 952-442-672-2 (nid.) 952-442-673-0 (PDF)	
Kokonaissivumäärä 37	Kieli suomi	Hinta	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Yliopistopaino	Kustantaja Opetusministeriö		

Presentationsblad

Utgivare
Undervisningsministeriet

Utgivningsdatum
21.11.2003

Författare (uppgifter om organets namn, ordförande, sekreterare) Ordförande: överdirektör Arvo Jäppinen	Typ av publication Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar		
	Uppdragsgivare Undervisningsministeriet		
Medlemmar/sekreterare: undervisningsrådet Anita Lehikoinen, undervisningsrådet Ari Saarinen, undervisningsrådet Hannu Sirén	Datum för tillsättande av organet 18.6.2003	Dnr 33/043/2002	
	Publikation (även den finska titeln) Åtgärdsprogram för att förkorta studietiderna vid högskolorna (Korkeakoulujen opintoaikojen lyhentämisen toimenpideohjelma)		
Publikationens delar Promemoria			
Sammandrag <p>Undervisningsministeriet tillsatte 18.6.2003 en arbetsgrupp för att bereda det åtgärdsprogram som anges i regeringsprogrammet. Åtgärdsprogrammets syfte är att förkorta studietiderna så att examina avläggs inom angiven tid. Parallellt med arbetsgruppen arbetade också en utredningsman som hade i uppdrag att utarbeta ett förslag till utveckling av studiestödet. Undervisningsministeriet tillsatte en gemensam styr- och uppföljningsgrupp för arbetsgruppen och utredningsmannen.</p> <p>Utgångspunkten för arbetsgruppens arbete var regeringsprogrammets mål om att förlänga finländarnas yrkesverksamma liv. Regeringens mål baserar sig på den stora förändring som inträffar till följd av åldersstrukturen i samhället. Befolkningen i arbetsför ålder (15–55 år) minskar med nästan 350 000 personer under de följande 20 åren samtidigt som antalet personer över 65 år ökar med nästan 450 000. De unga åldersklasserna är inte stora nog för att ersätta den arbetskraft som försvinner från arbetslivet. Den åldrande befolkningen och den krympande gruppen skattebetalare förutsätter att finansieringen omfördelas och att det vidtas nya åtgärder för att påskynda de ungas övergång till arbetslivet.</p> <p>Arbetsgruppen behandlade åtgärder för att påskynda universitets- och yrkeshögskolestudierna.</p> <p>I Finland avläggs högre högskoleexamen vid i genomsnitt 27 års ålder och yrkeshögskoleexamen vid 25 års ålder. Siffrorna är höga internationellt sett. De främsta orsakerna till att studierna drar ut på tiden och examen avläggs sent är enligt arbetsgruppen följande:</p> <ul style="list-style-type: none"> - övergången från det andra stadiet till högre utbildning sker långsamt - studierna bedrivs de facto på deltid - det finns brister i undervisningsarrangemangen, studiehandledningen och stödrangemangen - förvärvsarbete är mycket vanligt, endast en del hänför sig till studierna - examina är av större omfattning än vad som krävs, detta gäller i synnerhet vid universiteten - en snabb genomströmning stöds inte tillräckligt i högskolornas finansieringssystem. <p>Arbetsgruppen har berett ett åtgärdsprogram i 10 punkter. Dess mål är att utveckla studieprocesserna vid högskolorna med hjälp av nya examensstrukturer och undervisningsplaner, definiera studierätten vid universiteten noggrannare, utveckla individuella undervisningsplaner för de studerande och effektivisera utnyttjandet av läsåret.</p> <p>Arbetsgruppen föreslår dessutom att studierätten vid universiteten i och med den nya examensstrukturen begränsas så, att högre eller lägre högskoleexamen avläggs inom en tid som med högst två år överskrider deras sammanlagda omfattning. Dessutom kan en studerande vara frånvaronmäld under högst två läsår under studierna. Av särskilda skäl kan en studerande beviljas fortsatt studierätt.</p> <p>Utgångspunkten för åtgärdsprogrammet är att utbildning som leder till examen fortfarande skall vara avgiftsfri. Möjligheterna att utnyttja samfinansierad vuxenutbildning vid examensinriktad utbildning utökas. Högskolornas finansieringssystem utvecklas så att det stöder effektiva studier. Detta sker bl.a. genom att indikatorerna för den resultatbaserade finansieringen utvecklas.</p> <p>Arbetsgruppen föreslår dessutom att det i samråd med arbetsmarknadsparterna utarbetas spelregler som stöder förvärvsarbete och praktik som hänför sig till studierna och som gör det möjligt för studerande som rekryterats till arbetslivet att fortsätta studierna fram till examen.</p>			
Nyckelord högskolestudier, studietider, individuell undervisningsplan, studierätt			
Övriga uppgifter			
Seriens namn och nummer Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2003:27	ISSN 1458-8102	ISBN 952-442-664-1 (htf) 952-442-665-X (PDF)	
Sidoantal 37	Språk finska	Pris	Sekretessgrad offentlig
Distribution Universitetstrycket		Förlag Undervisningsministeriet	

Opetusministeriölle

Hallitusohjelman mukaan opiskelijoiden opintososiaalista asemaa kohennetaan, jotta täysipäiväinen ja suunnitelmallinen opiskelu on mahdollista ja opiskeluajat lyhenevät. Lisäksi opetusministeriö laatii heti hallituskauden alussa toimenpideohjelman, jolla edistetään tutkinnon suorittamista tavoiteajassa. Samassa yhteydessä kehitetään opintotukijärjestelmää kannustavamiksi.

Hallitusohjelman edellyttämän tutkintojen suorittamista tavoiteajassa käsittelevän toimenpideohjelman laatimista varten opetusministeriö asetti työryhmän, jonka puheenjohtajaksi opetusministeriö kutsui ylijohtaja Arvo Jäppisen ja jäseniksi opetusneuvos Anita Lehikoisen ja opetusneuvos Ari Saarisen yliopistoyksiköstä sekä opetusneuvos Hannu Sirénin ammattikorkeakouluyksiköstä.

Työryhmän kanssa samanaikaisesti opetusministeriö kutsui opintotukea ja opiskelijoiden opintososiaalista asemaa koskevaa toimenpideohjelmää valmistelemaan selvitysmieheksi yhteiskuntatieteiden lisensiaatti Eero Kurrin, joka on osallistunut edellä mainitun työryhmän kokouksiin.

Edellä tarkoitettujen toimenpide-ehdotusten valmistelun tueksi opetusministeriö asetti ohjaus- ja seurantaryhmän, jonka puheenjohtajaksi opetusministeriö kutsui kansliapäällikkö Markku Linnan ja jäseniksi opetusministeriössä opintotukiasioista vastaavat virkamiehet sekä edustajan valtiovarainministeriöstä, yliopistojen rehtorien neuvostosta, ammattikorkeakoulujen rehtorien neuvosto ARENEsta, Suomen ylioppilaskuntien liitosta, Suomen ammattikorkeakouluopiskelijayhdistysten liitto SAMOK ry:stä, Suomen Ammattiin Opiskelevien Keskusliitto SAKKI ry:stä, Suomen Lukiolaisten Liitosta sekä Kansaneläkelaitoksesta.

Korkeakoulujen opintoaikojen lyhentämistä valmistelleen työryhmän lähtökohtia ja esityksiä on käsitelty ohjaus- ja seurantaryhmän kokouksissa neljä kertaa.

Saatuun työnsä valmiiksi työryhmä luovuttaa muistionsa opetusministeriölle.

Helsingissä 1 päivänä joulukuuta 2003

Arvo Jäppinen

Anita Lehikoinen

Ari Saarinen

Hannu Siren

Sisältö

1	Johdanto	8
2	Opintojen eteneminen ja läpäisy korkeakouluissa	10
2.1	Opiskelijoiden ikäjakaumat ja koulutustaustat	10
2.2	Opintojen kesto	12
2.2.1	<i>Yliopistot</i>	12
2.2.2	<i>Ammattikorkeakoulut</i>	13
2.3	Opintojen kesto ja valmistumisiät kansainvälisessä vertailussa	14
2.4	Opintojen keskeyttäminen ja alan vaihto	15
2.5	Opintoviikkokertymät	16
2.6	Poissaolevaksi ilmoittautuminen	17
2.7	Työssäkäynnin yleisyys	18
3	Opintojen pitkittymisen ja keskeyttämisen keskeiset syyt	19
3.1	Lukukausien aikainen työssäkäynti	19
3.2	Suoritettujen tutkintojen tosiasialliset laajuudet	20
3.3	Opetusjärjestelyt	21
3.4	Opiskelijavalintajärjestelmään liittyvät syyt	23
3.5	Korkeakoulujen rahoitusjärjestelmiin liittyvät syyt	24
3.6	Opintotuki	25
4	Toimenpideohjelma opintojen etenemisen tehostamiseksi ja keskeyttämisen vähentämiseksi	26
1	Tutkintorakenne ja opetussuunnitelmat uudistetaan (OPM, korkeakoulut)	26
2	Yliopistojen opiskelijavalinta uudistetaan (OPM, yliopistot)	28
3	Yliopistojen opiskeluoikeus määritellään tarkemmin (OPM)	28
4	Tutkintoon kuuluvat opinnot määritellään selkeästi etukäteen (OPM, yliopistot)	29
5	Avointa yliopisto-opetusta ja avointa ammattikorkeakouluopetusta selkeytetään (OPM, korkeakoulut)	30
6	Tutkintoon johtava koulutus säilytetään maksuttomana (OPM)	32
7	Opintotukijärjestelmä uudistetaan (OPM)	33
8	Korkeakoulujen rahoitusjärjestelmiä kehitetään tehokasta opiskelua tukevaksi (OPM)	33
9	Lukuvuosien käyttöä tehostetaan (Korkeakoulut)	34
10	Työmarkkinaosapuolten kanssa laaditaan pelisäännöt opintoaikojen lyhentämiseksi (OPM, työmarkkinajärjestöt)	35
5	Toimenpideohjelman vaikutukset	36
	Vaikutukset työmarkkinoille	36
	Vaikutukset korkeakoulujen toimintaan	37
	Vaikutukset opiskelijan asemaan	37

1 Johdanto

Pääministeri Matti Vanhasen hallituksen ohjelmassa asetetaan tavoitteeksi suomalaisten työurien pidentäminen. Tämä edellyttää, että nuoret saadaan nopeammin koulutuksesta työmarkkinoille ja että eläkkeelle siirrytään nykyistä myöhemmin. Keskeiseksi tavoitteeksi on nostettu korkeakouluista valmistuvien opintoaikojen lyhentäminen ja toisaalta opintoihin sijoittumisen nopeuttaminen.

Valtioneuvosto asetti jo vuosien 1999–2004 kehittämissuunnitelmassa tavoitteeksi, että korkeakouluopiskelijat valmistuvat nykyistä nopeammin ja että opintojen keskeyttäminen vähenisi. Tavoitteeksi asetettiin, että aloittaneista yliopisto-opiskelijoista 75 prosenttia suorittaa ylemmän korkeakoulututkinnon viidessä vuodessa ja ylempää tutkintoa edeltävä kandidaatin tutkinto suoritetaan kolmessa vuodessa.

Käytännössä vain noin viidennes yliopisto-opiskelijoista suorittaa alemman korkeakoulututkinnon. Ylemmän korkeakoulututkinnon suorittamisen mediaaniaika on kuusi vuotta, mutta alakohtaiset erot ovat suuret. Viidessä vuodessa ylemmän tutkinnon suorittaa vain noin kolmannes yliopisto-opiskelijoista. Ammattikorkeakouluissa opintojen pitkittyminen ei ole yhtä suuri ongelma. Sen sijaan opintojen keskeyttäminen on ongelma sekä yliopistoissa että ammattikorkeakouluissa.

Vaikka yliopistojen tutkintomäärät ovat viime vuosina voimakkaasti kasvaneet, niin se on ollut ennemminkin seurausta sisään otettujen opiskelijamäärien kasvusta kuin opintojen tehostumisesta. Ammattikorkeakoulujärjestelmä vakinaistui ja laajeni 1990-luvun loppupuolella ja tästä syystä tutkintojen määrät ovat olleet jatkuvassa nousussa.

Ylempi korkeakoulututkinto suoritetaan Suomessa keskimäärin 27-vuotiaana. Sekä yksilölliset että alakohtaiset vaihtelut ovat suuria. Ammattikorkeakoulututkinto suoritetaan keskimäärin 25-vuotiaana. Alakohtaiset vaihtelut eivät ole kovin suuria. Tutkintoon johtavassa aikuiskoulutuksessa ammattikorkeakoulututkinto suoritetaan keskimäärin 36-vuotiaana. Tohtorintutkinto suoritetaan keskimäärin hiukan yli 36-vuotiaana. Luvut ovat kansainvälisesti vertaillen korkeita.

Myöhäiseen valmistumisekään vaikuttaa keskeisesti kaksi tekijää: pitkä siirtymäaika toiselta asteelta korkeakouluun sekä pitkään kestävät korkeakouluopinnot. Koulun aloittamiseksi on meillä kansainvälisesti vertaillen myöhäinen, mikä heijastuu luonnollisesti muille koulutusasteille. Uusista ammattikorkeakoulu- ja yliopisto-opiskelijoista alle puolet on 20-vuotiaita tai nuorempia. Myöhäisen aloittamisiän lisäksi lukio-opintojen pitkittyminen vaikuttaa osaltaan tähän. Asevelvollisuuden suorittaminen vaikuttaa jonkin verran opintojen aloittamisen viivästymiseen.

Koulutusjärjestelmän tehokkuutta on lisätty viimeisten 15 vuoden aikana eri keinoin. Yliopisto-opintojen tutkintotavoitteisuutta korostettiin 1990-luvun alkupuolella luopumalla yliopistojen aloituspaikkoihin perustuneesta resurssiohjauksesta. Nykyisessä ohjausjärjestelmässä korostetaan tuotoksen, lähinnä tutkintojen, merkitystä ja rahoitusjärjestelmää on kehitetty tutkintotavoitepohjaiseksi. Määrällisten tavoitteiden asettamisella on kiinnitetty yliopistojen huomiota tutkinnon suorittamisen merkitykseen, ja samalla vahvistettu yliopistojen vastuuta julkisten varojen käytöstä. Sisäänottomääristään yliopistot päättävät itsenäisesti, mutta tulossopimuskaudeksi 2004–2006 on sovittu yliopistokohtaiset tavoitteet myös uusien opiskelijoiden määristä.

Vakinaiset ammattikorkeakoulut perustettiin 1990-luvun puolivälissä. Tuossa yhteydessä niiden rahoitukseen liittyviä säännöksiä ei uudistettu. Tästä syystä ammattikorkeakoulujen rahoitusjärjestelmä muistuttaa rakenteeltaan ammatillisten oppilaitosten rahoitusjärjestelmää, ja poikkeaa olennaisesti yliopistojen rahoitusjärjestelmästä. Rahoitusjärjestelmää muutettiin kuitenkin siten, että yksittäisen ammattikorkeakoulun rahoitukseen vaikuttaa kaikkien opiskelijoiden asemasta vain "normiaikaisten" opiskelijoiden määrä. Tämä johti siihen, että ammattikorkeakoulut kiinnittivät aiempaa enemmän huomiota opiskelijoiden valmistumiseen tutkinnon laajuutta vastaavassa ajassa. Hallitusohjelman mukaisesti ammattikorkeakoulujen rahoitus uudistetaan aiempaa kannustavammaksi. Tarkoituksena on muun muassa ottaa suoritettujen tutkintojen määrä yhdeksi tekijäksi, joka vaikuttaa rahoitukseen.

Opetusministeriö ja yliopistot ovat kehittämissuunnitelman nojalla käynnistäneet lukuisia toimenpiteitä ja hankkeita yliopisto-opintojen ja -tutkintojen laadun parantamiseksi ja opintojen suorittamisaikojen lyhentämiseksi. Nämä hankkeet jatkuvat ja lisäksi yliopistot ovat jo käynnistäneet kaikkien tutkintojen sisällöllisen uudistamisen osana kaksiportaiseen tutkintorakenteen käyttöönottoa. Opetusministeriö on asettanut tulossopimuskaudelle 2004–2006 yhteisiä tavoitteita, jotka kaikki tähtäävät osaltaan myös opintojen nopeuttamiseen. Yliopistot ovat keväällä 2003 käydyissä tulosneuvotteluissa hyväksyneet asetetut tavoitteet.

Tässä muistiossa keskitytään opintojen viivästyksen kannalta keskeisiin syihin. Näistä pääimmäiseksi nousee osa-aikaisen opiskelun kulttuuri, joka on erityisesti yliopisto-opiskelun keskeinen piirre Suomessa. Toteutetut ja nyt käynnissä olevat kehittämishankkeet eivät merkittävästi lyhennä opintojen kestoa, jos osa-aikaista opiskelua ei samanaikaisesti saada ainakin osittain muutettua täysipäiväiseksi opiskeluksi. Osa-aikaisuutta selittää opiskelijoiden runsas lukukausien aikainen työssäkäynti. Merkille pantavaa on myös se, että läsnä olevaksi ilmoittautuneista opiskelijoista huomattava osa ei suorita lainkaan opintoja lukuvuoden aikana. Suoritettujen ylempien korkeakoulututkintojen tosiasiallinen laajuus selittää myös merkittävästi pitkiä opintoaikoja. Opetusjärjestelyistä työryhmä kiinnittää erityisesti huomiota lukukausien tehottomaan käyttöön.

Opintojen pitkittymiseen liittyy kiinteästi myös opintojen rahoitus. Opintotukea käsitellään tämän työryhmän kanssa rinnan erillisessä selvityksessä, joten tämä työryhmä ei esitä konkreettisia keinoja opintotuen kehittämiseksi. Sama koskee yliopistojen opiskelija-valinnan uudistamista.

Korkeakoulujen opintoaikojen lyhentämiseen ja keskeyttämisen vähentämiseen on viime vuosina kiinnitetty runsaasti huomiota. Opetusministeriö ja korkeakoulut ovat käynnistäneet monia toimenpiteitä, jotka ovat vaikuttamassa tilanteen parantumiseen. Seuraavan kolmivuotiskauden tavoite- ja tulossopimusten keskeinen tavoite on opetuksen kehittäminen. Nopeammat ja tehokkaammat muutokset opintoaikoihin edellyttävät päätoimisen opiskelun mahdollistavaa opintotukea sekä tutkinto-opiskelun reunaehtojen uudistamista myös lainsäädännön tasolla.

2 Opintojen eteneminen korkeakouluissa

2.1 Opiskelijoiden ikäjakaumat ja koulutustaustat

Vuonna 2002 uusia opiskelijoita otettiin ammattikorkeakouluihin nuorten koulutukseen 28 744 ja aikuiskoulutukseen 5 697 suorittamaan ammattikorkeakoulututkintoa. Yliopistoihin otettiin 21 642 opiskelijaa suorittamaan ylempää tai alempaa korkeakoulututkintoa. Lukuihin sisältyvät myös poissaoleviksi ilmoittautuneet. Uusien opiskelijoiden ikäjakauma oli seuraava:

	yliopistot		ammattikorkeakoulut nuorten koulutus	
	opisk. lkm	%	opisk. lkm	%
19 v. ja alle	6 376	29,5	6 234	21,7
20 v.	3 927	18,1	6 520	22,7
21 v.	2 571	11,9	5 380	18,7
22–25 v.	4 354	20,1	7 356	25,5
26–29 v.	1 897	8,8	1 670	5,8
30 v. ja yli	2 517	11,6	1 620	5,6

Ammattikorkeakoulujen uusista aikuisopiskelijoista ammattikorkeakoulututkintoon johtavassa koulutuksessa alle 25-vuotiaita oli 9,0 %, 25–29-vuotiaita 22,3 % ja 30-vuotiaita tai sitä vanhempia 68,7 %.

Uusista ylioppilaista samana vuonna aloittaa opinnot toisella asteella 4 %, ammattikorkeakouluissa 12 % ja yliopistoissa 19 %. Vuoden kuluttua opiskelee ammattikorkeakouluissa 27 % ja yliopistoissa 28 % edellisen vuoden ylioppilaista. Kahden vuoden kuluttua ylioppilaaksi tulosta nämä luvut ovat ammattikorkeakouluissa 35 % ja yliopistoissa 32 %. Toisin sanoen kahden vuoden kuluttua ylioppilaaksi tulosta korkeakoulusektorin ulkopuolella on 33 % ylioppilaista.

Ylioppilaaksitulovuonna uusista ylioppilaista yliopistoihin hakee 47 % ja ammattikorkeakouluihin 27 %. Kokonaan minnekään koulutukseen jättää vuosittain hakematta lähes neljännes uusista ylioppilaista (noin 8 500 ylioppilasta).

Uusien ylioppilaiden siirtyminen yliopistoon on nopeampaa kuin heidän hakeutumisensa ammattikorkeakouluun. Tilanne kuitenkin tasaantuu parissa vuodessa. Kaksi vuotta ylioppilaaksitulon jälkeen ammattikorkeakouluissa opiskelee hieman suurempi osa ylioppilaista kuin yliopistoissa.

Merkittävä osa ylioppilaaksi tulon ja opiskelun aloittamisen välisen ajan pitkittymisestä selittyy nuorten hakutoiveiden ja tarjolla olevien opiskelumahdollisuuksien välisestä ristiriidasta sekä nuorten halusta syystä tai toisesta viettää välivuosia ja miettiä omaa uravalintaansa. Tätä johtopäätöstä tukevat myös tiedot eri koulutusalojen hakijamäärien ja aloituspaikkojen välisestä suhteesta.

Ammattikorkeakoulujen uusista opiskelijoista (nuorten koulutus) 16,0 % oli saman vuoden ylioppilaita. Yliopistojen uusista opiskelijoista saman vuoden ylioppilaita oli 32,5 %.

Kaikista opiskelijoista oli 21-vuotiaita tai sitä nuorempia yliopistoissa (ylemmät ja alemmat korkeakoulututkinnot) 18 % ja ammattikorkeakouluissa (nuorten koulutus) 32 %. Yliopistoissa 22–25-vuotiaita oli vajaa kolmannes eli 31 % ja ammattikorkeakouluissa noin puolet eli 48 %. Seuraavassa ikäryhmässä eli 26–29-vuotiaita yliopistojen opiskelijoista oli noin viidennes ja ammattikorkeakoulujen opiskelijoista reilu kymmenesosa. Yli 30-vuotiaita opiskelijoista oli yliopistoissa kolmannes (32 %) ja ammattikorkeakouluissa 8 %. Alempaa ja ylempää korkeakoulututkintoa suorittavien keski-ikä oli 27,3 vuotta.

Yliopistojen opiskelijat ovat siten iäkkäämpiä kuin ammattikorkeakoulujen nuorten koulutuksen opiskelijat. Tätä selittää osaltaan se, että ammattikorkeakouluilla on oma tutkintoon johtava aikuiskoulutusväylänsä.

Yliopisto-opiskelijoiden koulutustaustana on pääosin ylioppilastutkinto (95 %). Ammattikorkeakouluissa opiskelupaikan vastaanottaneista uusista opiskelijoista ylioppilaita oli 70 % ja ammatillisen tutkinnon suorittaneita 28 %.

Yliopistojen uusista opiskelijoista yli 5 000 oli jo suorittanut korkea-asteen (opistotutkinto tai korkeakoulututkinto) tutkinnon. Osa heistä sijoittuu aiempien opintojen hyväksilukemisen kautta itse asiassa suoraan maisterivaiheen opintoihin, mutta ovat opiskelija-valintajärjestelmän monimutkaisuuden ja tutkintorakenteen jäykkyyden takia joutuneet hakemaan opinto-oikeutta uusina opiskelijoina muiden joukossa. Voidaan arvioida, että osa näistä jo tutkinnon suorittaneista opiskelee tosiasiallisesti ilman aikomusta suorittaa tutkintoa. Käytännössä tutkinto-opiskeluun tarkoitettua väylää käytetään näin maksuttomana täydennyskoulutuksena.

Vuonna 2002 19-vuotiaita tai sitä nuorempia oli uusista yliopisto-opiskelijoista 29 %. Eniten heitä oli teknillistieteellisellä (55 %) ja lääketieteellisellä (42 %) koulutusaloilla. Rungas 30 % osuus oli luonnontieteellisellä, hammaslääketieteen, eläinlääketieteen ja farmasian koulutusaloilla. Vähiten 19-vuotiaita tai sitä nuorempia uusia opiskelijoita oli terveystieteissä (5 %), liikuntatieteissä (7 %), teatteri- ja tanssialalla (10 %), kasvatustieteissä ja kuvataidealalla (kummassakin 11%).

Erot uusien korkeakouluopiskelijoiden ikärakenteessa selittyvät monilla eri tekijöillä. Yliopistoissa nuorimpia ovat teknillistieteellisen ja lääketieteen koulutusalan uudet opiskelijat. Iäkkäimpiä ovat niiden alojen opiskelijat, joilla työkokemusta painotetaan valinnoissa.

Vuonna 2001 korkeakoulutukseen hakeneista 60 % pyrki ensisijaisesti yliopistoon ja 40 % ensisijaisesti ammattikorkeakouluun (Vuorinen-Valkonen, Ammattikorkeakouluun vai yliopistoon?, KTL 2003). Molemmille sektoreille hakeneista valtaosalle ensisijainen tavoite oli yliopisto. Yliopistoon tähänneet hakivat selvästi useammin myös ammattikorkeakouluun (57 %) kun taas ammattikorkeakouluun tähänneistä vain vähäinen osa (15 %) haki yliopistoihin. Ammattikorkeakouluihin hakijat olivat selvästi ammattisuuntautuneita. Hyvä opintomenestys taas viitoittaa tietä yliopisto-opintoihin. Samoin vanhempien kuuluminen ylempiin sosio-ekonomisiin ryhmiin.

Opiskelijoiden käytännöllis-teoreettinen suuntautuminen näyttää selittävän muita taustamuuttujia vahvemmin koulutustavoitteen valintaa.

Yleisenä koulutuspoliittisena tavoitteena on nopeuttaa korkeakouluopintoihin siirtymistä toiselta asteelta ja näin alentaa korkeakouluopiskelijoiden ikää. Tämä merkitsee käytännössä sitä, että monilla aloilla 18–19-vuotiaiden ikäluokan suhteellinen osuuden on kasvettava moninkertaiseksi. Samalla muiden, vanhempien ikäluokkien koulutusmahdollisuudet kapeenevat ilman koulutustarjonnan rakenteessa tapahtuvia muutoksia.

Yliopistojen vuosien 2004–2006 tulossopimuksissa on tavoitteena, että sopimuskauden loppuun mennessä 55 % uusista opiskelijoista siirtyy yliopistoihin suoraan ylioppilastutkinnon jälkeen. Samalla on kuitenkin huolehdittava myös vanhempien ikäluokkien koulutusmahdollisuuksien turvaamisesta.

2.2 Opintojen kesto

2.2.1 Yliopistot

Ylemmän korkeakoulututkinnon laajuus on yleensä 160 opintoviikkoa. Tutkintojen laajuuksista säädetään 19 alakohtaisessa tutkintoasetuksessa. Useimmissa asetuksissa säädetään, että yliopiston on järjestettävä opinnot siten, että ylempi korkeakoulututkinto voidaan suorittaa päätoimisesti opiskellen viidessä vuodessa ja alempi korkeakoulututkinto kolmessa vuodessa.

Poikkeuksen muodostaa lääketieteen lisensiaatin tutkinto, jonka suorittamisen tavoitteellinen aika on 6 vuotta. Psykologiassa ja musiikin alalla tavoitteellinen aika on 5,5 vuotta ja tutkintojen laajuus 180 opintoviikkoa.

Mediaaniopintoajat olivat yliopistoissa pisimmillään 1980-luvun lopulla, noin 6,5. Näyttäisi siltä, että 2000-luvun alussa opintoajat ovat lyhentymässä, nyt mediaaniaika on 6 vuotta.

Alakohtainen vaihtelu on kuitenkin suurta. Vuonna 2002 suoritettujen ylempien korkeakoulututkintojen mediaaniajat olivat koulutusaloittain seuraavat:

4 vuotta:	terveystieteet
5 vuotta:	kasvatustieteet, teatteriala
5,5 vuotta:	kauppätieteet, kuvataideala
6 vuotta:	yhteiskuntatieteet, oikeustieteet, luonnontieteet, taideteollinen, liikuntatieteet, psykologia, hammaslääketiede ja farmasia
6,5 vuotta:	diplomi-insinööri, maatalous-metsätieteellinen
7 vuotta:	teologia, humanistinen, lääketiede, eläinlääketiede
7,5 vuotta:	musiikkiala
10 vuotta:	arkkitehti

Vuonna 2002 suoritettujen yliopistotutkintojen mediaaniaika oli lyhin terveystieteissä, neljä vuotta. Viidessä vuodessa opinnot suoritettiin teatterialalla ja kasvatustieteissä. Pisimmät opinnot olivat arkkitehteilla, 10 vuotta. Seitsemän vuoden mediaaniaika oli useilla koulutusaloilla: teologia, humanistinen, lääketiede ja eläinlääketiede.

Opintojen keston vaikuttaa mm. aiempi koulutustausta (sairaanhoitaja) terveystieteissä, työssäkäynti (arkkitehdit) ja vähimmäisnormia suurempi tutkintojen laajuus (mm. liikuntatieteellinen, humanistinen, maatalous-metsätieteellinen, luonnontieteellinen ja yhteiskuntatieteellinen koulutusala).

Humanistisella ja matemaattis-luonnontieteellisellä koulutusaloilla vain alle 15 prosenttia valmistuu tavoiteajassa, kun taas kauppa- ja oikeustieteellisellä aloilla tavoiteajassa valmistuu noin puolet aloittaneista. Kaiken kaikkiaan vain noin 30 prosenttia aloittaneista suorittaa ylemmän korkeakoulututkinnon viidessä vuodessa. Valtioneuvoston asettama tavoite on 75 prosenttia viidessä vuodessa.

2.2.2 Ammattikorkeakoulut

Ammattikorkeakouluopinnot ovat pääsääntöisesti laajuudeltaan 140 opintoviikkoa (3,5 vuotta; liiketalous, matkailu- ja ravitsemisala, sosiaali- ja terveysala sekä humanistinen ala) tai 160 opintoviikkoa (4 vuotta; luonnonvara-ala, tekniikka, kulttuuriala). Lisäksi muutamit yksittäiset koulutukset ovat laajuudeltaan 180 opintoviikkoa (4,5 vuotta; musiikki, kättilö, merikapteeni ja viittomakielentulkki).

Ammattikorkeakoulututkintojen keskimääräiset opiskeluajat vuonna 2002 olivat koulutusaloittain seuraavat:

3,2 vuotta:	humanistinen ja kasvatustieteet
3,4 vuotta:	sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala
3,8 vuotta:	luonnontieteiden ala
3,9 vuotta:	kulttuuriala, yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala, matkailu-, ravitsemus- ja talousala
4,0 vuotta:	luonnonvara- ja ympäristöala
4,2 vuotta:	tekniikan ja liikenteen ala

Ammattikorkeakouluasetuksen mukaan ammattikorkeakoulun on järjestettävä opetus siten, että opiskelijat voivat harjoittaa opintoja tarkoituksenmukaisessa laajuudessa ja tehokkaasti. Lisäksi on säädetty, että ammattikorkeakoulututkintoon johtavat opinnot on järjestettävä niin, että kokopäiväopiskelija voi suorittaa opinnot niiden laajuutta vastaavassa ajassa. Edelleen asetuksessa on ammattikorkeakoulua velvoittavasti säädetty, että ammattikorkeakoulun tulee huolehtia siitä, että opiskelija saa tutkintosäännöissä määrätyn perustein lukea tutkintoa suorittaessaan hyväkseen muussa kotimaisessa tai ulkomaisessa korkeakoulussa taikka muussa oppilaitoksessa suorittamiaan vastaavia opintoja sekä korvata tutkintoon kuuluvia opintoja ja harjoittelua muilla samantasoisilla opinnoilla taikka vastaavalla harjoittelulla tai työkokemuksella.

Opiskelijan opinto-oikeus ammattikorkeakoulussa on pituudeltaan rajattu edellä mainittuihin koulutuspituuksiin (ns. normiaika) lisättyinä yhdellä vuodella. Erityisestä syystä opiskelija voi saada pidennystä opiskeluaikaansa. Opiskeluajat ovat pysyneet sangen hyvin kurissa.

Keskimääräinen tutkintoon liittyvä opiskelu-aika ammattikorkeakouluissa on nuorten koulutuksessa 4,0 vuotta ja aikuiskoulutuksessa 3,0 vuotta. Ammattikorkeakoulu-uudistuksen alkuvaiheessa opintoajat näyttivät eräissä ammattikorkeakouluissa venyvän liian pitkiksi. Tämän jälkeen ammattikorkeakoulujen rahoitusjärjestelmää muutettiin siten, että yksittäisen ammattikorkeakoulun rahoituksen perustana ovat vain ns. normiaikaiset opiskelijat. Edellä mainittuja aikoja kauemmin opiskelleet opiskelijat eivät enää vaikuta ammattikorkeakoulun saaman rahoituksen määrään. Samanaikaisesti tehostettiin ammattikorkeakoulujen opinto-ohjausta. Näillä toimilla asia saatiin hallintaan.

Opintojen kesto ei ammattikorkeakouluissa ole muodostunut yhtä suureksi ongelmaksi kuin yliopistoissa. Ammattikorkeakouluissa on kuitenkin tarkoin seurattava poissaolosäännöksen vaikutusta opintoaikoihin.

2.3 Opintojen kesto ja valmistumisiät kansainvälisessä vertailussa

Opintojen keston kansainvälinen vertailu on vaikeaa koulutus- ja tutkintojärjestelmien erilaisuuden vuoksi. OECD:n Education at a Glance -julkaisun (2003) tietojen perusteella voidaan kuitenkin todeta, että suomalaiset opiskelevat pitkään verrattuna muihin OECD-maihin. Raportissa vertaillaan 15-vuotiaiden odotettavissa olevan koulutuksen määrää 29 ikävuoteen mennessä. Pisin koulutusjakso on odotettavissa suomalaisilla tytöillä, 9,1 vuotta. Suomalaisten poikien odotettavissa oleva koulutus-aika on vuoden lyhyempi. OECD-maiden keskiarvo on vajaat 2,5 vuotta Suomen nuorten keskiarvoa lyhyempi.

Suomalaiset nuoret tulevat muiden maiden ikätovereita myöhemmin työmarkkinoille. Ennen 30 vuoden ikää suomalaisnuorten odotettavissa oleva työvuosien määrä on 4,5 vuotta, kun OECD-maiden keskiarvo on 6,4 vuotta ja irlantilaisnuorten peräti kahdeksan vuotta.

Eroja tutkintojen suorittamisajoissa selittää osaltaan erot korkeakoulujen tutkintojärjestelmissä: angloamerikkalaisissa maissa suomalaista alempaa korkeakoulututkintoa (tai ammattikorkeakoulututkintoa) vastaava tutkinto on yleisin perustutkinto, meillä taas yliopistoissa suoritetaan valtaosin ylempiä korkeakoulututkintoja.

Opintoaikoja ja työllistymistä on tutkittu myös kansainvälisessä vertailututkimuksessa. Laajassa kansainvälisessä hankkeessa (Higher Education and Graduate Employment, University of Kassel) selvitettiin vuonna 1995 yhdessätoista Euroopan maassa ja Japanissa valmistuneiden opintoaikoja ja työllistymistä neljä vuotta valmistumisen jälkeen. Tutkimuksessa kävi

ilmi, että opiskelijoiden todellisesti tutkinto-opintoihin käyttämä aika vaihteli maittain suuresti. Tutkimuksen mukaan suomalaiset opiskelijat käyttivät tutkinnon suorittamiseen tehollista opiskeluaikaa 5,1 vuotta, kun opiskeluajan brutto oli tuolloin 6,5 vuotta.

Tutkimukseen osallistuvista maista Suomesta, Itävallasta ja Italiasta oli tutkimuksessa mukana vain ylemmän korkeakoulututkinnon tasoisen tutkinnon suorittaneet. Mielenkiintoinen havainto oli, että Itävallassa ja Italiassa opiskelijat ilmoittivat käyttäneensä tehollista aikaa tutkintojen suorittamiseen peräti seitsemän vuotta.

Tämäkin vahvistaa käsitystä siitä, että suomalaisen yliopisto-opiskelun keskeinen piirre on osa-aikaisuus. Tutkimuksen perusteella voidaan vetää myös sellainen johtopäätös, että yliopistojen tutkintovaatimusten kuormittuneisuus ei ole niin iso ongelma, kuin usein ajatellaan.

Toisaalta samassa tutkimuksessa kävi selvästi ilmi myös se, että suomalaiset sijoittuivat valmistumisen jälkeen työmarkkinoille helpommin kuin vasta valmistuneet muissa maissa. Osittain tämä johtui siitä, että suuri osa oli valmistuessaan työssä, osin tutkintojen antamalla hyvillä työelämävalmiuksilla. Tässäkin tilanne vaihteli aloittain.

2.4 Opintojen keskeyttäminen ja alan vaihto

Keskeyttäminen yliopistoissa on vaikeasti määriteltävissä, koska opinto-oikeus on ikuinen, jos opiskelija ilmoittautuu säädösten mukaisesti läsnä tai poissaolevaksi lukuvuosittain. Käytännössä 15 vuotta opintojen aloittamisen jälkeen on ylemmän korkeakoulututkinnon suorittanut 75 prosenttia aloittaneista. Keskeyttäjiä tai koulutuksen vaihtajia on näin laskien noin 25 prosenttia. Tarkkaa tietoa siitä, miten nämä ihmiset myöhemmin sijoittuvat ei ole.

Opetusministeriö on tutkintotavoitteita asetettaessa seurannut opintojen läpäisyä koulutusaloittain. Verrattaessa tutkinnon suorittaneiden määrää viisi vuotta aiemmin opintonsa aloittaneisiin, niin laskennallisesti selvästi alhaisimmat läpäisyprosentit ovat humanistisella ja luonnontieteellisellä koulutusaloilla. Näistä luonnontieteelliselle koulutusaloille on ominaista opiskelupaikan vaihto lääketieteen ja tekniikan koulutusaloille.

Tilastokeskuksen opintojen kulkua koskeneen selvityksen mukaan syyskuusta 2000 syyskuuhun 2001 yliopisto-opiskelijoista 4,2 % (5 584) keskeytti kokonaan yliopistokoulutuksen. Lisäksi 1,3 % (1 742) suoritti tutkinnon tai jatkoi opiskeluaan eri oppilaitoksessa.

Ammattikorkeakoulussa vuonna 2002 suoritettujen tutkintojen määrä suhteessa 4 vuotta aikaisemmin aloittaneiden opiskelijoiden määrään oli 61,7 %. Osa 4 vuotta sitten aloittaneista on tuon jälkeen aloittanut ammattikorkeakouluissa jonkun muun koulutusohjelman tai siirtynyt opiskelemaan muualle, lähinnä johonkin yliopistoon. Tästä syystä todellinen läpäisyprosentti on edellä olevaa suurempi. Läpäisy on lähellä 90 % sosiaali- ja terveystieteillä sekä humanistisella ja opetusaloilla. Matalin läpäisyprosentti on tekniikassa.

Tilastokeskus on seurannut opiskelijoita henkilökohtaisen aineiston perusteella. Käytävissä on tiedot vuonna 2000 valmistuneista, jotka aloittivat opintonsa vuonna 1995. Tuona vuonna aloittamansa ammattikorkeakoulututkinnon oli suorittanut 57 % ja jonkun muun tutkinnon 8 %. Osa 1995 aloittaneista jatkoi vielä tuolloin opiskeluaan. Tämän perusteella voidaan arvioida läpäisyprosentin ammattikorkeakouluissa nousevan edellä olevasta yli 70 %:iin.

Tilastokeskuksen opintojen kulkua koskeneen selvityksen mukaan syyskuusta 2000 syyskuuhun 2001 ammattikorkeakouluopiskelijoista nuorten koulutuksessa 8,5 % keskeytti kokonaan ammattikorkeakoulutuksen.

Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen keskeyttämisessä on suuria alakohtaisia eroja. Yliopistoissa laskennalliset läpäisyvät korkeimmat ammattiorientoituneilla koulutusaloilla.

Korkeakouluopintojen keskeyttäminen ei sinänsä ole kansainvälisesti vertaillen epätavallisen yleistä, mutta ottaen huomioon meillä laajassa käytössä olevan karsivan opiskelijavalinnan, on keskeyttäminen runsasta. Tutkinnon suorittamiseen yliopistoissa käytetty aika on kansainvälisesti vertaillen pitkä.

2.5 Opintoviikkokertymät

Ammattikorkeakouluissa ja etenkin yliopistoissa on runsaasti läsnä oleviksi ilmoittautuneita opiskelijoita, jotka eivät suorita lukuvuoden aikana lainkaan opintoja. Aktiiviopiskelijoiden joukko on näin huomattavan paljon pienempi kuin opiskelijoiden kokonaismäärä. Tästä kertoo myös opintotuen käyttö: lukuvuonna 2001–2002 yliopistoissa opintotukea sai 81 725 opiskelijaa ja ammattikorkeakouluissa 87 073 opiskelijaa.

Huomattavaa on myös, että suuri osa opiskelijoista suorittaa opintoviikkoja runsaasti yli tutkinnon tavoitelaajuuden.

Ammattikorkeakoulututkintoa sekä alemmaa ja ylempää korkeakoulututkintoa suorittavat läsnä olevaksi syksyllä 2002 kirjoittautuneet opiskelijat suorittivat opintoviikkoja edellisen lukuvuoden aikana seuraavasti.

Opinto- viikkoja	yliopistot		ammattikorkeakoulut	
	opisk. lkm	%	opisk. lkm	%
0	24 034	22,0	7 395	8,7
1–20	32 268	29,6	16 009	18,8
21–30	19 685	18,1	16 655	19,6
31–40	18 406	16,9	24 684	29,0
41–	14 645	13,4	20 322	23,9
Yhteensä	109 038	100,0	85 065	100,0

(Lähde: Tilastokeskus)

Uusilla opiskelijoilla ei luonnollisesti ollut edeltävältä vuodelta suoritettuja opintoviikkoja, josta syystä heidät on jätetty edellä olevassa taulukossa tarkastelun ulkopuolelle.

Läsnä olevaksi kirjoittautuneista yliopisto-opiskelijoista 22,0 % ja ammattikorkeakoulu-opiskelijoista 8,7 % ei ollut suorittanut edeltävän lukuvuoden aikana lainkaan opintoviikkoja. Yhdestä kahteenkymmeneen opintoviikkoon oli suorittanut yliopisto-opiskelijoista 29,6 % ja ammattikorkeakouluopiskelijoista 18,8 %. Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen opiskelijamääriin sisältyy huomattava joukko opiskelijoita, jotka eivät tosiasiallisesti suorita opintoja lainkaan tai suorittavat niitä vähän.

Toisaalta osa opiskelijoista suorittaa lukuvuodessa opintoviikkoja selvästi normimitoitusta enemmän. Yliopisto-opiskelijoista lähes 5,3 % ja ammattikorkeakouluopiskelijoista 7,5 % oli edeltävän vuoden aikana suorittanut 51 opintoviikkoa tai enemmän.

Ammattikorkeakoulujen opiskelijoita koulutusaloittain tarkasteltaessa nähdään, että

keskimääräistä enemmän ilman opintosuorituksia oltiin tekniikan ja liikenteen alalla, luonnonvara- ja ympäristöalalla sekä yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon aloilla. Keskimääräisesti eniten opintosuorituksia tehtiin sosiaali-, liikunta- ja terveystieteiden alalla sekä humanistisella ja kasvatustieteiden alalla.

Ammattikorkeakouluissa ja etenkin yliopistoissa on runsaasti läsnä olevaksi ilmoittautuneita opiskelijoita, jotka eivät suorita lukuvuodessa lainkaan opintoja. Lisäksi huomattava osa korkeakouluopiskelijoista suorittaa niin vähän opintoviikkoja vuodessa (20 opintoviikkoa tai vähemmän), että heidät voidaan luokitella osa-aikaisiksi opiskelijoiksi.

Yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa on kuitenkin myös merkittävä joukko opiskelijoita, jotka suorittavat opintoviikkoja huomattavasti yli normimitoituksen. Varsinkin yliopistoissa on lisäksi suuri joukko opiskelijoita, jotka suorittavat opintoviikkoja yli tutkinnon tavoitelaajuuden.

2.6 Poissaolevaksi ilmoittautuminen

Yliopistojen ylempiä ja alempia korkeakoulututkintoja suorittavia opiskelijoita oli vuonna 2002 yhteensä 142 815. Näistä läsnä oleviksi ilmoittautuneita oli 127 737 (89 %) ja poissaolevia 13 795 (11 %). Läsnä ja poissaololukukausien määrää ei ole yliopisto-opiskelijoiden kannalta rajoitettu, joskin opintotuen tukikuukausien määrä jossain määrin ohjaa niiden käyttöä.

Poissaolevien suhteellinen osuus on korkein teknillistieteellisellä alalla, jossa poissaolevien määrä on lähes puolet läsnä olevien määrästä. Kauppatieteissä, luonnontieteissä ja lääketieteissä määrä on noin 10 % ja muilla aloilla vähemmän.

Ammattikorkeakoulun opiskelijalla on mahdollisuus enintään kahden lukuvuoden ajaksi ilmoittautua poissaolevaksi. Tämä aika ei kuluta edellä tarkoitettua opiskelijan opinto-oikeutta. Syksyllä 2002 ensimmäisen vuoden opiskelijoista kirjoittautui poissaolevaksi 15,5 %. Miesten poissaolo (23,8 %) oli huomattavasti yleisempää kuin naisten (8,6 %). Toisen vuoden opiskelijoista ilmoittautui poissaoleviksi 10,0 %, kolmannen vuoden 6,4 % ja neljännen vuoden opiskelijoista 4,9 %. Ammattikorkeakouluissa "nollasuorittajien" määrä (7 395) on huomattavasti yliopistoja alhaisempi.

Poissaolevien suhteellinen osuus ammattikorkeakouluissa oli suurinta tekniikan ja liikenteen alalla (14 %) sekä luonnonvara- ja ympäristöalalla (12 %). Vähiten poissaoleviksi ilmoittautuneita oli kulttuurialalla (7 %) sekä sosiaali-, terveys- ja liikunta-alalla (7 %).

Opiskelijat ilmoittautuvat läsnä oleviksi ilman aikomusta opiskella ainakaan täysipäiväisesti useista syistä. Asepalvelusta suorittavat tai äitiyslomalla olevat saattavat etukäteen ajatella suorittavansa joitakin opintojaksoja, mutta muu toiminta ei annakaan opinnoille myöten. Usein on myös arvioitu, että läsnä oleviksi ilmoittautuneen opiskelijan asemaan liittyvät taloudelliset ja muut etuisuudet rohkaisevat opiskelijoita ilmoittautumaan läsnä oleviksi ilman aikomustakaan opiskella. Voimassaoleva opiskelijakortti oikeuttaa merkittäviin alennuksiin mm. julkisessa liikenteessä, opiskelijaruokaloissa ja yliopisto-opiskelijoiden kohdalla myös terveydenhoidossa. Lisäksi läsnäolevaksi ilmoittautuminen antaa mahdollisuuden opiskelijasuunsaamiseen.

Opintoviikkoja suorittamattomien korkea määrä yliopistoissa johtuu siitä, että opiskelijat eivät koe merkittävää eroa läsnä tai poissaolevaksi kirjoittautumisessa. Tämä puolestaan

johtuu siitä, että opiskeluoikeutta ei ammattikorkeakoulujen tapaan ole rajattu. Yliopistojen teknillistieteellisen alan poissaolevien opiskelijoiden korkeaa määrää selittänevät työssäkäynti ja asevelvollisuuden suorittaminen alan miesvaltaisuudesta johtuen. Ammattikorkeakoulujen ensimmäisen vuoden miesten suurempi poissaolevaksi kirjoittautuminen selittyy pitkälti asevelvollisuuden suorittamisella.

2.7 Työssäkäynnin yleisyys

Korkeakouluopiskelijoita oli Tilastokeskuksen mukaan vuoden 2000 viimeisellä viikolla työelämässä noin 147 000, joista 91 000 oli yliopisto-opiskelijoita ja 56 000 opiskeli ammattikorkeakouluissa.

Yliopisto-opiskelijoista työssä oli 58 % ja ammattikorkeakouluopiskelijoista 50 %. Yliopisto-opiskelijoita oli suhteellisesti eniten työssä kaupan ja hallinnon alalla, sosiaali- ja terveysalalla, kulttuurialalla sekä humanistisella ja opetusalalla. Ammattikorkeakouluopiskelijoilla suurimmat työllisyysosuudet olivat kaupan ja hallinnon alalla sekä matkailu-, ravitsemus- ja talousalalla.

Tilastokeskuksen vuoden 2002 työvoimatutkimuksen mukaan opiskelijoiden ja koulu-laisten työpaikat suuntautuvat suhteellisesti eniten majoitus- ja ravitsemustoimintaan, rahoitus-, vakuutus- ja liike-elämän palveluihin sekä kaupan alalle ja julkisiin palveluihin. Määrällisesti suurin ryhmä oli julkiset palvelut (72 000), jossa suurimpana yksittäisenä ammattiryhmänä opettaja (19 500). Korkeakouluopiskelijoista lähes kolmasosa (28 %) piti työssäkäyntiä pääasiallisena toimintanaan vuoden 2002 loka-joulukuussa. Kaikista työllisistä ammatillista tai yliopistollista perustutkintoa varten opiskelleista 44 % (runsas 60 000 opiskelijaa) sanoi tekevänsä kokoaikatyötä ja 62 %:lla (noin 90 000 opiskelijaa) oli jatkuva työsuhde.

Noin puolet korkeakouluopiskelijoista käy töissä opintojensa ohella. Noin puolet työssäkäyvistä korkeakouluopiskelijoista on sellaisissa työtehtävissä, jotka tukevat suoritettavia opintoja.

Puolet opiskelijoista toimii opintoja vastaamattomassa työssä. Mikäli he jäisivät pois työmarkkinoilta, tarjoaisi se sinänsä mahdollisuuden työllisyyden parantamiseen. Toisaalta opiskelijoiden työsuhteet ovat usein luonteeltaan lyhytkestoisia ja osa-aikaisia. Opiskelijoiden poistuessa työmarkkinoilta ei ole varmaa, että heitä korvaamaan tulisi työttömiä, koska tämä edellyttäisi merkittäviä muutoksia työmarkkinaetuksissa.

3 Opintojen pitkittymisen ja keskeyttämisen keskeiset syyt

Opintojen pitkittymisen ongelma on monitahoinen. Syitä on haettu valintajärjestelmästä, opinto-oikeuden määrittelystä, tutkintojärjestelmästä, koulutustarjonnasta, opetusjärjestelyistä, opiskelijoiden työssäkäynnistä, selkeiden ammattikuvien puutteesta, korkeakoulujen resursoinnista, opintotukijärjestelmästä sekä kunkin alan työllisyystilanteesta ja palkkatasosta ja muista alakohtaisista tekijöistä.

3.1 Lukukausien aikainen työssäkäynti

Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätöön (OTUS) opiskelijatutkimus perustuu kaikkien Suomen yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen opiskelijoiden keskuudessa tehtyyn otokseen, johon vastasi runsaat 2000 opiskelijaa. Selvityksen mukaan 54 %:lla yliopisto-opiskelijoista ja 42 %:lla ammattikorkeakouluopiskelijoista oli ansiotuloja, mikä kuvaa lukukausien aikaisen työssäkäynnin yleisyyttä. Noin kolmannes opiskelijoista koki opiskelun ja työn yhteensovittamisen helpoksi. Vaikeaksi sen koki hieman suurempi joukko. Yhteensovittaminen näytti olevan ammattikorkeakouluopiskelijoiden mielestä jonkin verran helpompaa. Useat selvitykset ovat myös todenneet, että työssäkäynti viivästyttää opintoja. Toisaalta työssäkäynti voi myös parantaa opiskelumotivaatiota ja työmarkkinakelpoisuutta. Alueellisesti todetaan, että työssäkäynti on pääkaupunkiseudulla muuta maata yleisempää. Tätä selittää osaltaan työmarkkinoiden kysyntä.

Tilastokeskuksen tilastoinnissa opiskelija on tilastoitu työlliseksi, mikä hänellä on ollut työsuhde voimassa vuoden 2000 viimeisellä viikolla. Vaikka ajankohta ei ole opiskelijoiden työssäkäynnin kuvaajana paras mahdollinen, antanee se oikean kuvan suomalaisista yliopisto-opinnoista: noin puolet opiskelee tosiasiallisesti osa-aikaisesti. Tätä tukee myös se, että opintojen etenemiseen sidottua opintorahaa nostaa vain noin 60 prosenttia yliopisto-opiskelijoista.

Työssäkäynti on sitä yleisempää, mitä korkeammasta koulutuksesta on kyse. Työssäkäyntiin vaikuttaa myös opiskelijoiden ikä: 19-vuotiaista opiskelijoista oli työssä 27 prosenttia, kun taas vähintään 24-vuotiaista opiskelijoista yli puolet kävi työssä opiskelun ohessa vuonna 2000. Työssäkävien osuus lisääntyi edelliseen vuoteen verrattuna noin kolme prosenttiyksikköä.

Opiskelijoiden työssäkäynti pitkittää opintoja ja saattaa osaltaan vaikuttaa myös keskeyttämiseen. Toisaalta opintojen aikainen työssäkäynti ei ole pelkästään kielteinen ilmiö. Opetusministeriön teettämien selvitysten mukaan opiskelijat kokevat, että työkokemus vahvistaa opiskelumotivaatiota ja edistää opiskelijan valmistumisen jälkeisiä työllistymisedellytyksiä. Suomalaiset yliopistoista valmistuvat työllistyvät nopeammin ja varmemmin kuin muiden EU-maiden opiskelijat. Osasyynä tähän on se, että useimmilla opiskelijoilla on jo jonkinlainen työpaikka opintojen loppuvaiheessa. On kuitenkin tärkeää huolehtia siitä, että työelämässä mukanaoleville opiskelijoille turvataan mahdollisuus suorittaa opintonsa loppuun.

Opiskelijoiden tulisi opiskeluaikanaan saada riittävästi tietoa oman opintoalansa työmahdollisuuksista. Yliopistoilla ja ammattikorkeakouluilla tulee olla toimivat suhteet työelämään, jotta opiskelijoilla on halutessaan mahdollisuus saada harjoittelu- ja työpaikkoja omalta alaltaan. Työmarkkinoiden puolestaan tulisi suoda työssä oleville opiskelijoille mahdollisuus opintojen loppuunsaattamiseen.

Useat nopeasti kasvaneet alat, erityisesti tietoteollisuus 1990-luvulla, ovat olleet hyvinkin riippuvaisia opiskelijoiden työpanoksesta. Toisaalta suuri osa opiskelijoista on epätarkoituksenmukaisesti sijoittuneena työmarkkinoilla, tehtävissä, joiden hoitaminen ei edellytä korkeakouluopintoja. Tällaisen työkokemuksen hyödyntäminen opinnoissa on vaikeaa. Lisäksi esimerkiksi opettajaksi opiskelevat ovat opintojen aikana opettamassa, ja tästä syystä heidän valmistumisensa viivästyy. Tilastoissa tämä näkyy epäpätevien opettajien runsaana määränä. Opintojen pitkittyminen tai keskeytyminen on yksilön urakehityksen kannalta haitallista, sillä käytännössä etenemismahdollisuudet kilpistyvät usein tutkinnon puutteeseen. Lisäksi keskeytyneet opinnot lisäävät tutkimusten mukaan yksilön henkisiä paineita.

Koulutuspoliittisesti on pidetty tarkoituksenmukaisena lisätä koulutuksen ja työelämän välistä vuorovaikutusta, ja kaikkiin yliopistoihin ja ammattikorkeakouluihin on perustettu ura- ja rekrytointipalveluja edistämään opiskelijoiden harjoittelu- ja työllistymismahdollisuuksia. Opintoihin kuuluvaa harjoittelua on pyritty kehittämään siten, että se tukisi paremmin opiskelijoiden omia opintoja. Laadukkaan työharjoittelun järjestäminen kaikille aloille on vaikeaa, sillä relevantteja harjoittelupaikkoja on vaikeaa saada.

Korkeakouluopiskelijoilla on kahdenlaista työssäkäyntiä: opiskelijan tulevan tutkinnon ja pätevyyden kehittämisen kannalta hyödyllistä työssäkäyntiä, ja toisaalta vain toimeentulon takaamiseksi tehtävää ansiotyötä. Ellei opintolainaa oteta, lukukausien aikainen ansiotyö on monelle opiskelijalle välttämätöntä, koska opintoraha ja asumistuki eivät riitä kattamaan elinkustannuksia (etenkään pääkaupunkiseudulla). Toisaalta opiskelijat haluavat myös selkeästi parempaa elintasoja kuin mitä opintotuki kykenee tarjoamaan. Opiskelijat eivät nykyisin nosta opintolainaa, jota he eivät miellä osaksi opintotukijärjestelmää. Opintotuen kokonaistaso on Suomessa alhaisempi kuin muissa Pohjoismaissa. Eurooppalaisittain vertaillen suomalainen opintotukijärjestelmä on huomattavan kattava.

3.2 Suoritettujen tutkintojen tosiasialliset laajuudet

Tutkintojen laajuutta on selvitetty erikseen yliopistojen osalta. Ammattikorkeakouluissa tutkintojen laajuus ei merkittävästi ylitä normaalia koulutuksen laajuutta.

Ammattikorkeakoululain mukaan opiskelijalla on oikeus suorittaa ammattikorkeakoulututkintoon johtavat opinnot asianomaisen koulutusohjelman ja sen opetussuunnitelmien sekä ammattikorkeakoulun tutkintosäännössä määrättyjen perusteiden mukaisesti. Opiskelijan

tutkinnon laajuutta ja siihen liittyvää opiskeluoikeutta on siten rajattu edellä mainittujen asiakirjojen avulla.

Yliopistoissa suoritettiin vuonna 2002 yhteensä n 9 000 sellaista ylempää korkeakoulututkintoa, jonka normilaaajuus on 160 opintoviikkoa. Suuri osa suoritetuista tutkinnoista oli merkittävästi normilaaajuutta laajempia. Neljäsosa tutkinnoista sisälsi yli 180 opintoviikkoa, eli laskennallisesti siitä aiheutui jokaiselle yli puolen vuoden opintojen pitkittyminen.

Huomattavaa on, että lähes kolmannes kaikista humanistisen alan tutkinnoista oli yli 200 ov:n laajuisia. Lisäksi luonnontieteellisellä, maatalous- ja metsätieteellisellä, liikuntatieteellisellä sekä yhteiskuntatieteellisellä alalla lähes viidennes kaikista tutkinnoista sisälsi yli 200 opintoviikkoa. Laskennallisesti tämä merkitsee, että opintoajat tämän vuoksi pitkittyivät näillä opiskelijoilla vuodella.

Ylimääräisten opintoviikkojen suorittamiseen vaikuttanevat osaltaan opiskelijoiden saamat etuudet, jotka liittyvät opiskelijastatukseen ja rajoittamaton, maksuton opinto-oikeus sekä opiskelijoiden halu suorittaa työllistymisen kannalta tarpeelliseksi oletettuja opintoja. Työmarkkinatilanne voi vaikuttaa opintoja pitkittävästi kahdella tavalla: jos työllistyminen on epävarmaa, opintoja jatketaan työttömyyden vaihtoehtona. Toisaalta, kun työtilaisuuksia on runsaasti, aika käytetään opiskelun sijasta työntekoon.

3.3 Opetusjärjestelyt

Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen opetusjärjestelyihin ja opintojen suunnitteluun, ohjaukseen ja etenemisen seurantaan sekä tutkintovaatimukseen liittyy ongelmia, jotka estävät opintojen tehokasta etenemistä. Myös opiskelijat ovat nimenneet opetusjärjestelyt yhdeksi opintojen tehokkaan etenemisen esteeksi.

Aloilla, joilla opetus on kurssimuotoista ja alalla selkeä ammattikuva, valmistutaan nopeammin ja keskeyttäminen on muita vähäisempää. Valintajärjestelmillä ei näyttäisi olevan suoraa yhteyttä opinnoissa menestymiseen, alan vaihtamiseen tai keskeyttämiseen. Suuri osa opintojen alkuvaiheessa keskeyttävistä on opiskelijoita, joiden odotuksia oma koulutusala ei vastaa tai jotka ovat korkeakoulun sisällä ikään kuin valmentautumassa ensisijaisesti haluamalleen koulutusalueelle.

Varsinkin yliopistoissa monilla aloilla järjestettyä opetusta on vain noin seitsemänä kuu-kautena vuodessa. Opetus keskittyy liiaksi vain muutamille viikontpäiville. Kolmannen luku-kauden käyttöönottoa yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa on usein esitetty, mutta käytännössä tähän suuntaan ei ole juurikaan edetty. Useissa yliopistoissa on myönteisiä kokemuksia opetuksen periodisoinnista, ja näyttää siltä, että periodisointi on laajentumassa. Tämä mahdollistaa tehokkaammat opetuksen järjestelyt helpottamalla mm. kurssien päällekkäisyydestä opiskelijoille aiheutuvia ongelmia. Koulutustarjontaa voitaisiin kehittää myös niin, että kohtuuetäisyydellä olevat laitokset voivat kehittää yhteistä peruskurssitoimintaa.

Viime vuosien aikana useimmat korkeakoulut ovat kiinnittäneet runsaasti huomiota opetuksen pedagogisen tason nostamiseen. Yliopistoissa on perinteisesti voinut edetä uralla ainoastaan tieteellisten ansioiden nojalla, mutta nykyisin myös opetusansiot otetaan entistä paremmin huomioon virantäytössä. Opiskelijamäärän kasvun vuoksi opetushenkilöstöä tarvitaan lisää. Annettavan opetuksen määrää voidaan merkittävästi lisätä, kun myös tutki-

joille asetetaan opetusvelvollisuus. Tämä myös parantaa opetuksen ja tieteellisen tutkimuksen yhteyttä, joka yliopistoissa on keskeistä. Kaikki tutkivat ja kaikki opettavat -ajattelu onkin saanut sijaa monissa yliopistoissa.

Kesäyliopistot ja avoin yliopisto-opetus täydentävät jossain määrin yliopistojen kesäopetusta. Kesäyliopistossa opiskelu on maksullista eikä sitä useinkaan ole nivottu tutkinto-opiskelun rytmiin. Syventäviä opintoja ei yleensä tarjota avoimessa yliopistossa. Avoimen yliopiston väylää käytetään kovin vähän, sillä monissa yliopistoissa on asetettu korkeat vaatimukset avoimessa opintoja suorittaneiden pääsyyllä tutkinto-opintoihin. Avoin ammattikorkeakouluopetus on vielä määrältään vähäistä.

Opetusministeriön asettama tutkintorakennetyöryhmä ehdotti muistiossaan syksyllä 2002, että kaksiportainen tutkintorakenne otetaan käyttöön kaikilla koulutusaloilla 1.8.2005 alkaen. Työryhmä ehdotti myös, että samaan aikaan opintoviikkojärjestelmästä luovutaan ja siirrytään ECTS-pohjaiseen opintojen mitoitukseen. Yksi opintovuosi merkitsisi 1 600 opiskelijatyötuntia ja tuottaisi 60 opintopistettä. Työryhmä painotti, että uudistuksen yhteydessä tutkintovaatimukset eivät saisi nykyisestäään kasvaa ja uusien vaatimusten tulisi perustua alakohtaiseen ydinainesanalyyysiin. Uusien opetussuunnitelmien tulisi mahdollistaa opiskelijoiden henkilökohtaisten opetussuunnitelmien käyttöönotto sekä opintojen riittävä valinnaisuus.

Alemman korkeakoulututkinnon laajuudeksi työryhmä ehdotti 180 opintopistettä. Tutkinto tulisi voida suorittaa kolmessa vuodessa. Ylemmän korkeakoulututkinnon laajuudeksi ehdotettiin 120 pistettä, eli kaksi vuotta opintoja kandidaatin tai vastaavan tasoisen koulutuksen jälkeen. Työryhmä ehdotti, että opiskelijavalinnassa opiskelijat valittaisiin edelleenkin suorittamaan alemmaa ja ylempää korkeakoulututkintoa.

Työryhmä esitti myös, että yliopistot perustaisivat tutkimuksen ja työelämän uusiin tarpeisiin vastaavia maisteriohjelmia. Näihin maisteriohjelmiin opiskelijat valittaisiin erillisellä haulla. Kelpoisuuden näihin opintoihin tuottaisi soveltuva alempi korkeakoulututkinto tai ammattikorkeakoulututkinto tai niitä vastaava koulutuksen taso. Sisällöllisten erojen vuoksi yliopistot voisivat edellyttää opiskelijoilta enintään 60 opintopisteen laajuisia täydentäviä opintoja.

Ammattikorkeakoulujen jatkotutkintokokeilu päättyi 31.7.2005. Tarkoitus on arvioida hankkeet ja päättää jatkosta niin, että säädökset ovat voimassa kokeilun päättyessä. Myös ammattikorkeakouluissa on tarkoitus ottaa käyttöön aiemmin mainittu ECTS-pohjainen opintojen mitoitus samanaikaisesti yliopistojen kanssa.

Opetusministeriö on tukenut yliopisto-opintojen kehittämistä osoittamalla erillisrahoitusta 12 yliopiston yhteiselle Valmiiksi viidessä vuodessa -nimiselle hankkeelle, jolla tuetaan tutkintorakenteen uudistuksen toimeenpanoa. Hankkeen koordinaatiorioylioistoina ovat Oulun ja Kuopion yliopistot. Hankkeeseen sisältyvistä osahankkeista keskeisemmät ovat opetussuunnitelmien uudistaminen, opintojen mitoittaminen (mm. ydinainesanalyysin avulla), opintojen ohjauksen tehostaminen, henkilökohtaisten opintosuunnitelmien käyttöönotto ja uusien maisteriohjelmien kehittäminen. Lisäksi opetusministeriö osoitti hankerahoitusta verkoston ulkopuolella oleville yliopistoille tutkintorakennemuutoksen toteuttamiseksi. Näihin hankkeisiin on tulossopimuksissa osoitettu merkittävästi voimavaroja.

Ammattikorkeakouluopintojen tehostamiseen on viime vuosina kiinnitetty enenevästi huomiota. Hyviä tuloksia opintojen etenemiseen liittyen on saatu opinto-ohjauksen systemaattisella tehostamisella ja muilla opiskelijoiden tukitoimilla. Toimivana muotona asioiden edistämiseksi on ollut ammattikorkeakoulujen keskinäinen yhteistyö, jota opetusministeriö on tukenut hankerahoituksella.

Opetusministeriön, ammattikorkeakoulujen ylläpitäjien ja ammattikorkeakoulujen yhdessä sopimissa vuosien 2004–2006 tavoitesopimuksista painottuvat erityisen paljon opinto-

jen kehittämiseen liittyvät asiat. Kaikki ammattikorkeakoulut ovat mukana kuudessa verkostomaisessa yhteistyöhankkeessa. Viisi näistä hankkeista liittyy opintojen kehittämiseen (harjoittelun kehittäminen, opinnäytetöiden kehittäminen, opinto-ohjauksen kehittäminen, ura- ja rekrytointipalvelujen kehittäminen sekä virtuaaliammattikorkeakoulun kehittäminen). Lisäksi sopimukseen sisältyy monta pienempää ammattikorkeakoulujen yhteistä ja yksittäistä ammattikorkeakoulua koskevaa opintojen tehostamiseen liittyvää hanketta. Osa edellä mainituista kehittämishankkeista on alkanut jo edellisellä kolmivuotisella sopimuskaudella.

Yliopistot ja ammattikorkeakoulut ovat vuosien 2004–2006 tavoite- ja tulossopimuksissa käynnistäneet useita toimenpiteitä, joilla pyritään vaikuttamaan opetusjärjestelyihin. Toimenpiteiden toteuttamiseen on osoitettu myös merkittävästi voimavaroja.

3.4 Opiskelijavalintajärjestelmään liittyvät syyt

Korkeakoulujen opiskelijavalintaa pidetään raskaana. Valintamenettelyjä kokeineen on pidetty tarpeellisena, jotta korkeakoulut saisivat valita kelpoisten opiskelijoiden joukosta ne, joilla on parhaat edellytykset ja motivaatio suorittaa korkeakoulututkinto. Yliopistoilla on noin 540 valintayksikköä, joissa opiskelijavalintaa toteutetaan. Ammattikorkeakoulujen opiskelijavalinta on toteutettu yhteishaun avulla. Korkeakoulujen arviointineuvosto teki yliopistojen opiskelijavalinnoista arvioinnin. Arviointiryhmä esitti lukuisia toimenpide-ehdotuksia, joilla valintojen sujuvuutta voitaisiin parantaa.

Mieluista opiskelupaikkaa odottaessaan hakijat suorittavat usein opintoja muilla aloilla tai muilla koulutusasteilla. Vuonna 2001 hakeneista yli 13 prosenttia oli jo kirjoilla yliopistossa. Käytännössä noin viidennes uusista yliopisto-opiskelijoista on suorittanut joko ammatillisen toisen asteen tutkinnon, opistoasteen tutkinnon tai korkeakoulututkinnon. Yliopistotutkinnon suorittaneita uusista aloittajista on jopa 10 prosenttia. Alan vaihdosta johtuen aiempien opintojen hyväksilukeminen suoritettavaan uuteen yliopistotutkintoon on yleensä vähäistä, ja näin ollen toisen asteen koulutuksen jälkeisetkään opinnot eivät välttämättä lyhennä uuteen tutkintoon tarvittavaa suorittamisaikaa.

Opiskelijavalintoja kehittämällä on tarkoitus nopeuttaa nuorten siirtymistä korkeakouluopintoihin. Samalla on tärkeä huolehtia myös niiden opiskelijoiden tarpeista, jotka ovat toimineet pitkään työelämässä, ja joilla on jo aiempia opintoja tai tutkintoja suoritettuina. Ammattikorkeakoulujen osalta asia on hoidettu aikuiskoulutuspaikkojen myötä. Yliopistojen osalta voitaisiin kehittää avoimen yliopiston tarjoamia mahdollisuuksia.

Onnistunut opiskelijavalinta edellyttää myös hakijalta hyviä ennakkotietoja korkeakoulujen opetustarjonnasta ja oppiaineitten luonteesta. Virhevalinnat ja siitä seuraavat motivaatio-ongelmat ja alan vaihtaminen johtuvat osin oikean etukäteistiedon puuttumisesta, osin siitä, että opiskelijat ovat nuoria, joiden mieli muuttuu. Opetushallituksen tekemän selvityksen mukaan vain puolet toisen asteen opiskelijoista katsoi saaneensa riittävästi tietoa jatko-opintomahdollisuuksista. Lukioiden, ammatillisten oppilaitosten ja korkeakoulujen yhteistyötä tulisikin tiivistää niin, että opiskelupaikkaa hakevilla olisi nykyistä parempi käsitys eri aloista ja oppiaineista.

Tapa viettää välivuosi tai -vuosia on yhteiskunnan näkökulmasta ongelma, johon on vaikea puuttua. Heti ylioppilastutkinnon jälkeen seuraava yliopiston tai ammattikorkeakoulun raskas valintakoe johtaa helposti siihen, että valintakokeeseen ei jakseta keskittyä

riittävästi tai hakua siirretään ainakin yhdellä vuodella. Osittain viivettä toiselta asteelta korkea-asteelle siirtymiseen selittää varusmiespalvelus, jonka monet haluavat suorittaa ennen opiskelun aloittamista. Opiskelijat kokevat, että välivuodesta on ollut hyötyä, ja toista kertaa pyrkineiden osuus opiskelupaikan saaneista onkin huomattavan korkea.

Opintoihin sijoittumisen keskeinen ongelma on joitakin koulutusaloja koskeva hakijajärjestelmä. Nykyisellä koulutustarjonnan määrällä paikkoja pitäisi sinänsä riittää kaikille halukkaille. Ongelma syntyy siitä, että hakijoina on uusien ylioppilaiden lisäksi suuri joukko edellisten vuosien ylioppilaita ja huomattava joukko myös jo tutkinnon suorittaneita tai yhden opiskelupaikan jo saaneita. Monet hakijoista hakevat suosikkialalleen useita kertoja, mikä on aiheuttamassa hakijajärjestelmää. Mikäli useammallakaan yrityksellä ei saada haluttua paikkaa, niin vasta sitten hakeudutaan muihin opintoihin. Näin opiskelupaikan saanti yliopistossa ja ammattikorkeakouluissa kestää keskimäärin kaksi vuotta.

Opetusministeriö asetti syksyllä 2003 selvitysmiehen tekemään esityksiä yliopistojen opiskelijavalinnan kehittämiseksi siten, että siirtyminen toisen asteen opinnoista yliopistoihin nopeutuisi. Selvitysmiehen työn tulee olla valmis helmikuun lopussa 2004.

3.5 Korkeakoulujen rahoitusjärjestelmiin liittyvät syyt

Opintojen pitkittymistä on selitetty myös rahoitukseen liittyvillä syillä. Ongelmallisena on pidetty resurssien määrää ja niiden jakotapaa. Yliopistot ja ammattikorkeakoulut ovat katsoleet, että nykyinen määrärahasa ei riitä tarvittavan opetuksen ja ohjauksen järjestämiseen tehokkaalle opiskelulle. Toisaalta on katsottu, että nykyinen rahoitusjärjestelmä ei sisällä riittävästi kannustimia yliopistoille ja ammattikorkeakouluille lyhentää tutkintoaikoja ja estää keskeyttämisä.

Opiskelijoiden suuresta kokonaismäärästä johtuen on jäänyt vähälle huomiolle se, että nykyään yhtä yliopisto-opettajaa kohti on keskimäärin vain kolme uutta opiskelijaa ja yhtä ammattikorkeakouluopettajaa kohti keskimäärin viisi opiskelijaa. Tämän voidaan arvioida riittävän hyvin yksilökohtaiseen opintojen suunnitteluun ja ohjaukseen.

Yliopistorahoituksessa on siirrytty aloituspaikkapohjaisesta rahoituksesta tutkintopohjaiseen rahoitukseen. Tutkintopohjaisen rahoituksen tavoitteena oli kiinnittää yliopistojen huomiota toiminnan tuotokseen. Tutkintotavoitteiden avulla pyritään ohjaamaan tutkintojen määriä yhteiskunnan kannalta tarkoituksenmukaisella tavalla.

Yliopistojen nykyinen rahoitusmalli sisältää ajatuksen, että tavoitteiden alittamisella on myös lieviä taloudellisia sanktiovaikutuksia, jotka kannustavat yliopistoja pyrkimään tavoitteisiin. Tavoitteiden ylittämisestä ei kuitenkaan palkita. Näin pyritään pitämään yliopistojen sisäännotot nykyisellä tasolla ja välttämään laadun kustannuksella tapahtuvaa tutkintojen tuottamista.

Ammattikorkeakoulujen rahoitusmalli perustuu normiaikaiseen opiskelijamäärään ja yksikköhintaan. Opiskelijamäärään ei lasketa aiempaan tapaan kaikkia opiskelijoita, vaan ainoastaan ns. normiaikaiset opiskelijat. Yliaikaisten opiskelijoiden poisjättämisellä on vaikutettu siihen, että ammattikorkeakoulut tuntevat vastuuta opiskelijoiden valmistumisesta.

Opintojen edistymistä ammattikorkeakouluissa on pyritty edistämään myös tuloksellisuusrahoituksella. Tuloksellisuusrahoitus on jakaantunut kahteen osaan. Toisaalta ammattikorkeakouluja arvioidaan yleisten tilastollisten kriteerien perusteella ja toisaalta korkeakoulujen arviointineuvosto arvioi ammattikorkeakouluja huippuyksikkökriteerien perusteella. Opetuk-

sen laatuysikkövalinnalla kiinnitetään huomiota opetuksen laatuun.

Opetusministeriön ja ammattikorkeakoulujen yhteistyönä on ammattikorkeakouluille kehitetty yksi yhteinen nettipohjainen palautejärjestelmä (OPALA), jossa opiskelijat kaikissa ammattikorkeakouluissa juuri ennen valmistumistaan antavat arvionsa työllistymisestä ja opintojen onnistumisesta. Kysymykset ovat samat kaikissa ammattikorkeakouluissa ja kaikilla aloilla. Lisäksi ammattikorkeakoulut tekevät omista tarpeistaan lähtien omia kyselyjään. Opetuksen ja opetusmenetelmien kehittymisen mittoina käytetään muun muassa opiskelija-palautetta opintoihin kuuluvan harjoittelun onnistumisesta sekä opiskelijoiden arviota ammattikorkeakoulun opetuksen tasosta.

Yliopistojen rahoitusjärjestelmistä sovitaan kolmivuotiskausittain. Seuraavan kerran sitä uudistetaan tulossopimuskaudelle 2007–2009. Ammattikorkeakouluissa on valmisteilla rahoitusjärjestelmän uudistaminen vuoden 2005 alusta.

3.6 Opintotuki

Rinnan tämän työryhmän kanssa toimii opetusministeriön asettama opintotuen selvitysmies, jonka toimeksiantona on valmistella hallitusohjelman mukainen opintotukea ja opiskelijoiden opintososiaalista asemaa koskeva toimenpideohjelma. Hallitusohjelman mukaan opintotukijärjestelmää on kehitettävä samalla kannustavammaksi. Selvitysmies on osallistunut työryhmän työhön korkeakouluopiskelijoiden opintotuen osalta. Selvitysmiehen toimeksianto koskee myös toisen asteen opiskelijoiden opintotukea.

Opintotuen tasoa ei ole korotettu 1990-luvun alun opintotukiuudistuksen jälkeen lukuun ottamatta vuonna 2000 toteutettua asumislisän tukiprosentin korotusta. Opiskelijoiden kokema opintotuen riittämättömyyttä lisää se, että opiskelijat välttävät opintolainan ottamista. Merkittävä opintotuen riittämättömyystekijä liittyy siihen, miten hyvin opintotuki tasaa opiskelijoiden asumiskustannusten eroja. Tilanne on huonontunut viime vuosina, kun asumislisässä huomioon otettavien asumiskustannusten ylärajaa ei ole nostettu vuokratason muutoksia vastaavasti. Opintotuen riittävyys paranisi, mikäli kymmenen vuoden aikana järjestelmään tullut jälkeenjääneisyys korjataan.

Selvitysmiehen keskeisenä tehtävänä on selvittää, miten opintotuen tasoa voidaan parantaa. Tällöin keskeistä on selvittää opintorahan ja lainan suhde ja millä edellytyksillä opiskelijoiden halukkuutta opintolainan nostamiseen voitaisiin lisätä.

Yliopisto-opintojen opintotuen myöntämiseen liittyvät opinnoissa edistymistä ja opintotukeen oikeuttavaa enimmäisaikaa koskevat kriteerit on määriteltävä uudelleen tutkintorakenteen uudistamisen yhteydessä sille asetettujen tavoitteiden toteutusta tukien. Tutkintojen suoritusaikojen voidaan arvioida lyhenevän siten, että opintotukimäärärahoja voidaan kohdentaa jossain määrin uudelleen. Samassa yhteydessä on tarpeen tarkistaa myös ammattikorkeakoulututkinnon suorittamiseen vahvistettuja enimmäisaikoja.

Opintotuen selvitysmies laatii esityksen toimenpideohjelmaksi opintotuen tason korottamiseksi ja opintotukijärjestelmän kannustavuuden lisäämiseksi.

4 Toimenpideohjelma opintojen etenemisen tehostamiseksi ja keskeyttämisen vähentämiseksi

Korkeakoulujen opintoaikojen lyhentämiseen ja keskeyttämisen vähentämiseen on viime vuosina kiinnitetty runsaasti huomiota. Opetusministeriö ja korkeakoulut ovat käynnistäneet monia toimenpiteitä, jotka ovat vaikuttamassa tilanteen parantumiseen. Seuraavan kolmivuotiskauden tavoite- ja tulossopimusten keskeinen tavoite on opetuksen laadun parantaminen, läpäisyn tehostaminen ja tutkintoaikojen lyhentäminen.

Työryhmän toimenpide-esitykset kohdistuvat opintoprosessien laadun parantamiseen, opetusjärjestelyiden tehostamiseen, korkeakoulujen rahoitusjärjestelmiin sekä työelämän kanssa tehtävään yhteistyöhön. Näitä täydentävät opintojen tehostumisen osalta opintotukea ja yliopistojen opiskelijavalintoja koskevat selvitysmiesten ehdotukset.

Työryhmä katsoo, että nopeammat ja tehokkaammat muutokset opintoaikoihin edellyttävät myös tutkinto-opiskelun reunaehtojen uudistamista lainsäädännön tasolla sekä päätoimiseen opiskeluun mahdollistavaa kannustavaa opintotukea.

1 Tutkintorakenne ja opetussuunnitelmat uudistetaan (OPM, korkeakoulut)

Opetusministeriön työryhmissä (mm. Kaksiportaisen tutkintorakenteen toimeenpano 39:2002) ja erilaisissa selvityksissä on kiinnitetty huomiota yliopistojen opetussuunnitelmien liialliseen kuormittumiseen. Opetussisältöjen kehittäminen ja ajantasaistaminen ovat mitä suurimmassa määrin yliopistojen autonomiaan kuuluva alue, joten ministeriön vaikutusmahdollisuudet ovat tässä suhteessa rajalliset. Tutkintorakenteen uudistus, jonka mukaisten opetussuunnitelmien laadinta on useilla koulutusaloilla jo käynnistetty, pitää sisällään myös ns. ydinainesanalyysin. Tällä pyritään määrittelemään ne tiedot ja taidot, joita perustutkintoon tulee kuulua. Tavoitteena on, että ylimääräinen aines tutkintovaatimuksista karsitaan pois. Rajankäynti perus-, jatko- ja täydennyskoulutuksen sisältöjen välillä on tärkeää myös talou-

dellisessä mielessä, sillä täydennyskoulutukselle on saatavissa rahoitusta myös muista kuin julkisista varoista.

Käynnistetyillä erityishankkeilla samoin kuin 12 yliopiston yhteisellä Valmiiksi viidessä vuodessa -hankkeella voidaan arvioida olevan vaikutus opintoaikojen lyhentämiseen. Toisaalta opetuksen ja tutkintosisältöjen jatkuva kehittäminen ovat jo nykyisen lainsäädännön mukaisesti yliopistojen tehtävä. Suurehkoja kehittämishankkeita on aiemminkin toteutettu yliopistoissa opintoaikojen lyhentämiseksi, mutta hankkeilla ei ole ollut ratkaisevaa vaikutusta opintoaikoihin.

Yliopistojen tutkinnonuudistus toteutetaan 1.8.2005 alkaen. Opetusministeriö ja yliopistot tukevat käynnistettyjen alakohtaisten hankkeiden etenemistä. Hankkeiden tavoitteina ovat erityisesti tutkintovaatimusten liiallisen kuormittumisen poistaminen, henkilökohtaisten opintosuunnitelmien laatiminen ja opintojen ohjauksen tehostaminen. Tutkintouudistus arvioidaan vuonna 2009. Arvioinnissa kiinnitetään huomiota uudistuksen vaikutuksista opintojen läpäisyyn ja opintoaikojen lyhentymiseen.

Eri yhteyksissä on arvioitu, että noin 20 % ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneista hakeutuu jossain vaiheessa oman työnsä ja uransa kannalta tarpeelliseen tutkintoon johtavaan jatkokoulutukseen. Tätä tarkoitusta varten on parhaillaan menossa kokeilu ammattikorkeakoulujen 40–60 viikon laajuisista työelämäläheisistä jatkotutkinnoista. Kokeilu päättyy kesällä 2005. Korkeakoulujen arviointineuvosto arvioi kokeilun ja arvioinnin tulokset huomioon ottaen asiasta on tarkoitus säätää pysyvällä tavalla siten, että säädökset ovat voimassa kokeilukauden päättyessä.

Opintojen sujuvuuden kannalta on tärkeää, että ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneet voivat jatkaa opintojaan työelämäläheisen orientaation puitteissa ammattikorkeakouluissa. Tällöin opiskelijan ei tarvitse suorittaa sellaisia tieteelliseen orientaatioon liittyviä opintoja, jotka ovat välttämättömiä yliopistojen maisteriohjelmissa. Ammattikorkeakoulututkintoa seuraavaan tutkintotasoon liittyvät opintoajat muodostuvat näin lyhyemmiksi, koska hyväksilukemiseen liittyviä ongelmia ei ole eikä opiskelijan tarvitse suorittaa opintojen orientaation muuttumista johtuvia täydentäviä opintoja.

Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen erilaisen profiilin säilyttämisen ja kehittämisen kannalta on tärkeää, että kumpikin sektori voi keskittyä omaan profiiliinsa sopiviin opintokokonaisuuksiin. Korkeakoululaitoksen sektorilta toiselle siirtyvien opiskelijoiden oikeudenmukaisen kohtelun takaamiseksi yliopistojen tutkintouudistuksen yhteydessä säädetään myös ammattikorkeakoulututkinnon tuottamasta kelpoisuudesta yliopistojen toisen syklin (maisterivaiheen) tutkintoihin. Tarkoitus on, että alempi korkeakoulututkinto ja ammattikorkeakoulututkinto tuottavat saman muodollisen kelpoisuuden toisen syklin opintoihin. Tarkoitus on kuitenkin säätää myös siitä, että yliopistot voivat edellyttää, että pohjatutkintojen välisistä sisällöllisistä eroista johtuen opiskelijan pitää suorittaa enintään vuoden verran täydentäviä opintoja, ennen kuin hän voi aloittaa toisen syklin opinnot. Käytännössä tämä menettely luonnollisesti pitkittää yhteenlaskettuja opintoaikoja.

Ammattikorkeakouluilla on myös vahva osaaminen ja kokemus työn ohessa järjestettävästä tutkintoon johtavasta koulutuksesta. Tälle kokempohjalle on mahdollista rakentaa toimiva jatkotutkintojärjestelmä siten, että opinnot ovat osa työyhteisöjen kehittämishankkeita.

Ammattikorkeakoulujen jatkotutkinnot vakinaistetaan vuonna 2005. Näin ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneilla on todellinen mahdollisuus suorittaa

seuraava tutkintotaso työelämäläheisen orientaation puitteissa ilman opintoaikoja pidentäviä täydentäviä opintoja.

Korkeakoululaitoksen sektorilta toiselle siirtymistä selkeytetään.

Ammattikorkeakoulututkinto ja alempi korkeakoulututkinto tuottavat samantasoisien muodollisen kelpoisuuden toisen syklin opintoihin. Vastaanottava korkeakoulu päättää tutkinnon sisällöissä olevien erojen perusteella vaadittavista täydentävistä opinnoista.

2 Yliopistojen opiskelijavalinta uudistetaan (OPM, yliopistot)

Opetusministeriö on asettanut selvitysmiehen tekemään esityksiä yliopistojen opiskelijavalinnan uudistamiseksi. Uudistamisella pyritään nopeuttamaan opiskelijoiden siirtymistä toiselta asteelta yliopistoihin. Onnistuessaan uudistus vaikuttaisi siten, että yliopistoista valmistuttaisiin nykyistä nuorempina. Käytännössä uudistukset voisivat astua voimaan suurelta osin vuonna 2005.

Yliopistojen opiskelijavalinta uudistetaan selvitysmiehen esityksen pohjalta vuodesta 2005 alkaen.

3 Yliopistojen opiskeluoikeus määritellään tarkemmin (OPM)

Suomessa opiskeluoikeutta yliopistoissa ei ammattikorkeakoulujen tapaan ole käytännössä rajattu lainkaan. Opiskeluoikeus säilyy opiskelijaksi valitulla, jos hän vain ilmoittautuu läsnä tai poissaolevaksi lukuvuosittain (115/1998). Opiskeluoikeuden rajaamista pohti opetusministeriön työryhmä, joka muistiossaan Opintojen etenemisen tehostaminen (15:1998) ehdotti opiskeluoikeuden määritelmän selkeyttämistä siten, että opiskelijat saavat opiskeluoikeuden aluksi tutkintoasetuksessa määritellyksi tutkinnon suoritusajaksi. Ehdotukseen sisältyi myös menettelytapa lisäajan myöntämiseksi erityisistä syistä ja menetetyt opiskeluoikeuden takaisinsaamiseksi. Työryhmän mielestä ehdotuksen toteuttaminen edellytti myös muita yliopistojen kehittämistoimia. Käydyn keskustelun ja varsin kielteisen palautteen jälkeen opetusministeriössä päädyttiin siihen, ettei lakia esitetty muutettavaksi.

Opintojen tehostamisen kannalta opiskeluoikeutta voitaisiin käytännössä rajoittaa kahdella eri tavalla: rajoittamalla yliopisto-opiskelijoiden opinto-oikeutta ajallisesti - esimerkiksi ammattikorkeakoulusäädösten mukaisesti - ja lisäämällä säädökset opinto-oikeuden menettämisestä ja takaisinsaamisesta tai tekemällä maksullisiksi ylimääräiset, tutkintoon varsinaisesti kuulumattomat opinnot. Joissakin sellaisissa maissa, joissa yleensä ei ole lukukausimaksuja on yritetty vähentää yliaikaisten opiskelijoiden määrää asettamalla lukukausimaksut tietyn aikarajan ylittäneille opiskelijoille (Tsekin tasavalta, jotkut Saksan osavaltiot).

Ajallista rajoittamista puoltaisivat toisaalta kokemukset ammattikorkeakouluista, joissa opintojen pitkittyminen ei ole muodostunut ongelmaksi ja toisaalta kansainväliset kokemukset. Ajallisella rajoittamisella saataisiin myös vähennettyä niiden opiskelijaksi ilmoittautuneiden määrää, jotka eivät suorita lainkaan opintoja. Ajallinen rajaaminen edistäisi myös osaltaan yhteiskunnan kustantaman koulutuspanostuksen tasaisempaa jakautumista yksilöiden kesken ja tehostaisi opiskelijoiden ajankäyttöä ja opintojen suunnitelmallisuutta. Joskus on

ehdotettu opinto-oikeuden rajaamista 10 vuoteen. Sellaisella rajauksella ei olisi juurikaan toimintaa ohjaavaa vaikutusta, sillä opintojen läpäisy ei kasva kymmenen opiskeluvuoden jälkeen käytännössä lainkaan.

Uudistuksen tarkoituksena on kannustaa opiskelijoita nopeaan valmistumiseen, ei johtaa opintojen keskeytymiseen aikarajauksen johdosta. Opiskelu-oikeuden rajaaminen tulee toteuttaa joustavasti, jotta se ei muuttaisi yliopisto-opiskelun luonnetta. Akateeminen vapaus ei vaarantuisi, koska opiskelija voisi jatkossakin itse päättää, mitä aineita hän opiskelee ja missä järjestyksessä.

Opiskelijalla tulee olla myös mahdollisuus pitää taukoa opinnoistaan silloin kun osaaikainen opiskelu ei ole elämäntilanteen puolesta mahdollista. Opiskelijalla tulee olla oikeus ilmoittautua poissaolevaksi kahdeksi lukuvuodeksi opintojensa aikana. Näin helpotetaan vaikeasta elämäntilanteesta aiheutuvaa painetta ja tuetaan opiskelijan työkyvyn palautumista. Lisäksi poissaoloaika voitaisiin hyödyntää esimerkiksi myös ulkomailla opiskeluun tai käyttää sitä työkokemuksen hankkimiseen.

Luonnollisesti tämän lisäksi opiskelija voisi aina erityisestä syystä, esimerkiksi sairauden, äitiys- tai vanhempainloman tai asevelvollisuuden suorittamisen vuoksi tai erityisen vaikean elämäntilanteen vuoksi saada lisäaikaa opintojensa suorittamiseen. Näin turvataan myös sellaisten opiskelijoiden opiskelumahdollisuudet, joille rakenteeseen sisältyvät joustot eivät ole riittäviä. Jotta lisäaika todella mahdollistaa opiskelijalle opintojen suorittamisen loppuun, tulee opiskelijan esittää suunnitelma opintojen loppuunsaattamisesta. Tämän suunnitelman opiskelija laatii yhdessä ohjaavan opettajansa kanssa, kuten henkilökohtaisen opintosuunnitelmansakin.

Jos tällaista rajaamista sovellettaisiin nyt, koskisi se suurimmillaankin vain noin viidennestä yliopisto-opiskelijoista.

Opiskelijan on suoritettava alempaan ja ylempään korkeakoulututkintoon kuuluvat opinnot viimeistään kahta vuotta niiden yhteenlaskettua laajuutta pitemmässä ajassa. Opiskelija voi ilmoittautua poissaolevaksi korkeintaan kahdeksi lukuvuodeksi opintojensa aikana. Poissaoloaika ei kuluta opinto-oikeusaikaa.

Opiskelija, joka ei ole suorittanut opintojaan säädetyssä ajassa, menettää opiskelu-oikeutensa, jollei yliopisto erityisestä syystä myönnä hänelle lisäaikaa opintojen loppuun saattamiseen. Lisäajan myöntäminen edellyttää, että opiskelija esittää hyväksyttävän suunnitelman opintojen loppuun saattamisesta. Muutos ehdotetaan tulemaan voimaan 1.8.2005, jolloin se koskisi lukuvuonna 2005–2006 ja sitä myöhemmin yliopisto-opinnot aloittavia.

Käytännössä esitetyt säädösmuutokset merkitsisivät toteutuessaan, että opiskelijoilla olisi vähintään yhdeksän vuotta aikaa suorittaa tutkinto, jonka normisuoritus aika on viisi vuotta.

4 Tutkintoon kuuluvat opinnot määritellään selkeästi etukäteen (OPM, yliopistot)

Tutkintoon kuuluvista opinnoista ja tutkintojen yleisistä rakenteista säädetään tällä hetkellä yliopistojen alakohtaisissa tutkintoasetuksissa ja toisaalta ammattikorkeakouluista annetussa laissa ja asetuksessa. Yksityiskohtaisempia sääntöjä on korkeakoulujen omissa

tutkintosäännöissä. Yliopistotutkintoon johtava koulutus järjestetään joko pääainelähtöisesti tai koulutusohjelmissa. Koulutusohjelmista luovuttiin valtaosin 1990-luvun alun tutkinnon-uudistuksessa, jolloin haluttiin korostaa tutkintojen yksilöllisyyttä ja joustavuutta. Ammattikorkeakouluopinnot järjestetään koulutusohjelmina. Ammattikorkeakoululain mukaisesti opinto-oikeuden laajuus ammattikorkeakoulussa rajautuu asianomaisen koulutusohjelman, opetussuunnitelman ja tutkintosäännön perusteella.

Käytännössä tutkintoon kuuluvien opintojen määrittely etukäteen on yliopistoissa vaikeaa juuri sen takia, että koulutusta ei järjestetä koulutusohjelmina. Yliopistojen kanssa on alustavasti sovittu, että yliopistot ottavat henkilökohtaiset opintosuunnitelmat käyttöön tulosopimuskauden 2004–2006 loppuun mennessä. Käytännön vakiintuessa HOPSista voidaan kehittää asiakirja, jossa määriteltäisiin kullekin opiskelijalle ne opinnot, jotka sisältyvät hänen opiskeluoikeutensa mukaiseen koulutukseen. HOPSien tehokasta käyttöönottoa voidaan edistää mm. nivomalla opintosuunnitelman tekeminen osaksi kurssivaatimuksia. HOPSin käytön on oltava joustavaa, niin että opiskelijalla on mahdollisuus muuttaa suunnitelmaansa yliopiston hyväksymällä tavalla. Joustavuuden vuoksi HOPSissa määritellyt opinnot voisivat tarkoituksenmukaisella tavalla ylittää tutkintojen normilajuuden 20 opintoviikolla.

HOPS toimii tehokkaasti opintojen viivästyistä ja mahdollisia ongelmia ehkäisevänä työkaluna. HOPSin laatimisen ja sen - opettajan kanssa - tarkistamisen avulla opiskelija pystyy hahmottamaan kuluvan lukuvuoden lisäksi koko opintojensa kulun. Tällöin opiskelijaan, jonka opinnot eivät etene suunnitellulla tavalla voidaan kiinnittää huomiota jo ennen tilanteen muuttumista kriittiseksi. Opinto-oikeuteen ehdotettu joustovara mahdollistaa korjaavien toimien toteuttamisen. Tutkintoon kuuluvien opintojen etukäteismäärittely olisi tärkeää siitäkin näkökulmasta, että se selkeyttäisi tutkinto-opiskelun ja maksullisen täydennyskoulutuksen välistä työnjakoa. Nythän tutkinto-opiskelua käytetään maksuttomana täydennyskoulutusväylänä.

Opiskelijalla on oikeus suorittaa alempaan tai ylempään korkeakoulututkintoon johtavat opinnot siinä laajuudessa kuin ne on määritelty yliopistojen tutkinnoista annetussa asetuksessa, tutkintosäännöissä, opetussuunnitelmassa sekä opiskelijan henkilökohtaisessa opintosuunnitelmassa. Järjestelmään siirtyminen toteutetaan opetusministeriön ja yliopistojen välisessä tulosohjausprosessissa. Jos opinto-oikeus rajataan ajallisesti, ei suoritettavien tutkintojen laajuuden rajaamiseen kohdistu yhtä suuria paineita.

5 Avointa yliopisto-opetusta ja avointa ammattikorkeakouluopetusta selkeytetään (OPM, korkeakoulut)

Suuri osa suomalaisista yliopisto-opiskelijoista opiskelee tosiasiallisesti osa-aikaisesti. Näiden lisäksi on suuri joukko läsnä oleviksi ilmoittautuneita, jotka eivät suorita lukuvuoden aikana ainuttakaan opintoviikkoa. Tämä on kansainvälisen tilastoinninkin kannalta ongelma, kun vertailujen ns. yksikkökustannukset lasketaan ottaen huomioon suuri määrä läsnä olevia, mutta tosiasiaassa vajaatehoisesti tai ei lainkaan opiskelevia opiskelijoita. Opiskelijastatukseen liittyy lisäksi paljon etuisuuksia, jotka ovat myös niiden käytettävissä, jotka eivät opiskele aktiivisesti. Yliopistojen resurssit tulisi voida kohdentaa entistä paremmin aktiivisesti opiskelevien käyttöön.

Osa-aikaiseen opiskeluun ei ole toistaiseksi puututtu hallinnollisesti. Monet seikat

kuitenkin puoltavat asiaan tarttumista. Kun osa-aikainen opiskelu ei ole virallisesti mahdollista, osa-aikaisella opiskelulla on omat ongelmansa, joita voitaisiin poistaa kehittämällä ja monimuotoistamalla opetusmenetelmiä ja -järjestelyjä. Tämä olisi tarkoituksenmukaista myös aikuiskoulutuksen ja elinikäisen oppimisen näkökulmasta, jossa on korostettu työikäisten opiskelumahdollisuuksien parantamista. Virtuaaliopetuksen kehittäminen tukee tätä tavoitetta, mutta vaatii vielä usean vuoden työn. Samaan kokonaisuuteen liittyy laaja avoin yliopisto- ja avoin ammattikorkeakoulutarjonta, joissa solmukohtina on ollut siirtyminen tutkinto-opiskelijaksi.

Avoimen yliopiston opetuksen käyttöön tutkintoon johtavan väylänä liittyy monia koulutuksellisen tasa-arvon kannalta keskeisiä pohdintoja. Toistaiseksi on niin, että tarjonta on alueellisesti epätasaisesti jakautunut. Valtaosa opiskelijoista on edelleen Etelä-Suomen suurissa kaupungeissa. Toisaalta on myös huomionarvoista, että työntekijäperheistä lähtöisin olevien määrä ja osuus suhteessa väestöön ja yliopistojen tutkinto-opiskelijoihin on kasvanut. Näin ollen näyttää siltä, että avoin yliopisto-opetus on onnistunut vähentämään, alkuperäisten tavoitteidensa mukaisesti, yhteiskuntaryhmien välisiä eroja koulutusmahdollisuuksissa (Risto Rinne et al, Avoimen yliopiston opiskelija, Painosalama Oy, Turku 2003).

Ammattikorkeakouluissa erillinen aikuiskoulutus on tarjonnut mahdollisuuden kehittää osa-aikaopiskelua siten, että se on ottanut huomioon työssäkäyvien aikuisten tarpeet. Osa-aikaopiskeluun liittyvät käytännön järjestelyt muun muassa opinto-oikeuden suhteen on ratkaistu kunkin ammattikorkeakoulun omassa tutkintosäännössä. Avoin ammattikorkeakouluopetus on vielä melko vähäistä. Tutkintoon johtava aikuiskoulutus on toteuttanut samoja tavoitteita, joita yliopistopuolella on asetettu avoimen yliopisto-opetuksen kehittämiseksi.

Avoimia yliopisto-opintoja suorittaneiden pääsyä tutkinto-opiskelijaksi helpotetaan erityisesti niillä aloilla, joilla on suuri työvoimatarve. Pääsääntöisesti opiskelijoilta edellytetään pääaineessa korkeintaan 30 opintoviikon (45 opintopisteen) laajuisia opintoja opiskeluoikeuden saamiseksi. Riittävän määrän opintoja hyvillä arvosanoilla suorittaneiden opiskelijoiden ei tarvitse osallistua valintakokeeseen. Avoimen väylän laajentaminen on tarpeen, kun yliopistojen opiskelijavalinnassa aletaan lisätä saman vuoden ylioppilaiden osuutta. Uudistus tulee voimaan 1.8.2005.

Avointa yliopisto-opetusta kehitetään alempaan korkeakoulututkintoon johtavana koulutusmuotona koulutuksen alueellisen saatavuuden parantamiseksi ja aikuisten tutkintoon johtavan koulutuksen edistämiseksi. Tutkinnonanto-oikeus säilytetään yliopistoilla/tiedekunnilla/osastoilla. Tutkintojen laadun varmistamiseksi opinnäytetyö tehdään tiedekunnan ohjauksessa. Avoimen yliopisto-opetuksen kautta alemman korkeakoulututkinnon suorittaneet ohjataan opiskelijavalinnoissa suoraan maisterivaiheen valintoihin.

Ammattikorkeakouluissa tutkintoon johtava koulutus toteutetaan edelleen aikuiskoulutuksena. Tässä vaiheessa ei kehitetä tälle rinnakkaista tutkintoväylää avoimesta ammattikorkeakoulutuksesta.

6 Tutkintoon johtava koulutus säilytetään maksuttomana (OPM)

Suomessa koulutuksen maksuttomuuteen on sitouduttu voimakkaasti. Yksityisen rahoituksen osuus korkeakoulutuksessa vaihtelee eri maissa. OECD:n selvityksen mukaan yksityinen rahoitus on lisääntymässä. Muun muassa USA:ssa, Japanissa ja Etelä-Koreassa lukukausimaksujen osuus on jopa 40–50 prosenttia korkeakoulumenoista. Suomi kuuluu Pohjoismaiden ja keski-Euroopan maiden kanssa ryhmään, jossa perinteisesti korkeakouluopinnotkin ovat maksuttomia. Viime vuosien aikana lukukausimaksut ovat tulleet myös Itävaltaan ja yliopistojen opintojen osalta joihinkin Saksan osavaltioihin.

Kansainväliset vertailut osoittavat, että maksuton opetus, hyvätasoinen opintotuki ja rajoittamaton opinto-oikeus ovat asioita, joita vain harvalla maalla on korkeakouluopiskelijoille varaa tarjota.

Lukukausimaksuja tai vastaavia maksuja on perusteltu erityisesti koulutuspääoman investoinnin näkökulmasta sillä, että tutkinnon suorittanut saa itselleen kaiken hyödyn lisääntyvinä tuloina. Tutkimukset (mm. ETLAn koordinoima PURE-hanke) osoittavatkin kiistatta, kuinka edullinen sijoitus korkeakouluopiskelu nuorelle on. Ilman kansantaloudellisia tehokkuuden menetyksiä voitaisiin siis osa kustannuksista siirtää hyötyjien maksettavaksi. Toisaalta tiedetään, että koulutukseen hakeutumistilanteessa korkea lukukausimaksu olisi vahvasti vanhempien varallisuuden mukaan erottelava tekijä. Tämän analyysin pohjalta on etsitty malleja, joissa osa koulutuskustannuksista maksettaisiin takaisin esim. palkkaan sidotun koulutusveron kautta (Australia). Tällaista mallia ehdotti myös Suomelle harkittavaksi OECD:n tutkijaryhmä, joka kesällä 2002 arvioi suomalaista ammattikorkeakoulujärjestelmää.

Vaikka voidaan olla suhteellisen yksimielisiä siitä, että nykyinen järjestelmä sisältää merkittäviä tulonsiirtoja korkeasti koulutetulle väestön osalle, näyttää yleinen koulutusmyönteisyys ja erityisesti opiskelijoiden sosiaalista taustaa koskeva tasa-arvonäkökohta puoltavan vahvasti yhteiskunnan rahoittamaa koulutusta. Huomioon olisi kuitenkin otettava se, että korkeakoulutus, erityisesti yliopistokoulutus, on edelleen Suomessakin vahvasti vanhempien koulutus- ja tulotason mukaan eriytynyttä.

Viime vuosikymmenen alkupuolella Suomessa käytiin keskustelua lukukausimaksujen käyttöönotosta. Tuolloin esitettyjen arvioiden mukaan nimellisillä, noin 1 000–2 000 markan suuruisilla lukukausimaksuilla ei olisi yliopistoille juurikaan taloudellista merkitystä, mutta signaalivaikutus saattaisi olla merkittävä. Korkeammat lukukausimaksut, jotka ohjaisivat yliopistojen toimintaa, saattaisivat puolestaan eriarvoistaa hakijoita ja ilman kompensoivia mekanismeja heikentää näin koulutuksellista tasa-arvoa.

Tutkintoon johtava koulutus säilytetään maksuttomana. Elinikäisen oppimisen korostamisen myötä jatkuva koulutuskysynnän kasvu edellyttää kuitenkin koulutuksen rahoituspohjan laajentamista.

Työelämässä toimiville suunnatusta aikuiskoulutuksesta tulee voida periä maksu, joka on opiskelijalle kohtuullinen ottaen huomioon hänen elämäntilanteensa. Yliopistoissa aikuiskoulutus tarkoittaa avoimen yliopiston opintoja sekä täydennyskoulutusta. Erilainen pätevyyskoulutus ja tutkintojen täydentäminen tulee järjestää nykyistä selkeämmin maksullisena täydennyskoulutuksena.

Yhteisrahoitteisen täydennyskoulutuksen hyödyntämistä osana aikuisten tutkintoon johtavaa koulutusta lisätään siten, että maksullisena täydennyskoulutuksena suoritettut

opinnot luetaan nykyistä joustavammin hyväksi tutkintoon johtavassa koulutuksessa. Koulutuksen laadun varmistamiseksi on huolehdittava siitä, että tällaisissa ohjelmissa opiskelevat täyttävät korkeakoulujen normaalit opiskelijavalintojen vaatimukset.

7 Opintotukijärjestelmä uudistetaan (OPM)

Rinnan tämän työryhmän kanssa toimii opetusministeriön asettama opintotuen selvitysmies, jonka toimeksiantona on valmistella hallitusohjelman mukainen opintotukea ja opiskelijoiden opintososiaalista asemaa koskeva toimenpideohjelma. Hallitusohjelman mukaan opintotukijärjestelmää on kehitettävä samalla kannustavammaksi.

Opintotuki muodostaa olennaisen osan opintojen edistämiseen liittyvää kokonaisuutta. Selvitysmiehen ehdotukset tähtäävät päätoimisen opiskelun mahdollistamiseen. Näiden ehdotusten toteuttaminen luo edellytykset toimenpideohjelman vaikuttavuudelle.

8 Korkeakoulujen rahoitusjärjestelmiä kehitetään tehokasta opiskelua tukevaksi (OPM)

Yliopistojen tulossopimusten valmistelua ja rahoitusmalleja tarkistetaan seuraavan kerran tulossopimuskaudelle 2007–2009. Rahoitusmallia tarkistettaessa tulee huolehtia siitä, että rahoituksen jaossa otetaan riittävässä määrin huomioon opintojen etenemistä ja nopeampaa valmistumista tukevat seikat. Yliopistojen tulossopimukseen tulisi sisällyttää myös tätä koskevia tavoitteita.

Perusrahoituksen osalta tulee harkita, miten yliopistojen tutkintorakennemuutos heijastuu kannustavassa mielessä rahanjakoon. Onko esimerkiksi yliopistojen maisteritutkin-
tojen rinnalla tarpeellista asettaa tavoitteita myös kandidaatin tutkinnoille. Pohdittavaksi tulee myös, että mikäli asetetuista tavoitteista jäädytään, niin millainen on käytettävä sanktiointi ja millaisia tukitoimenpiteitä tarvitaan.

Yliopistojen perusrahoituksen laskennallista mallia kehitetään siten, että siihen sisällytetään alemmat korkeakoulututkinnot tulossopimuskaudesta 2007–2009 alkaen.

Samassa yhteydessä tuloksellisuusrahoitukseen sisällytetään kaksi uutta indikaattoria: normiajassa tutkinnon suorittaneiden osuus kaikista tutkinnon suorittaneista sekä kokopäiväopiskelijoiden osuus kaikista läsnä oleviksi ilmoittautuneista opiskelijoista. Kokopäiväopiskelijoiksi katsotaan 30 opintoviikkoa (45 opintopistettä) lukuvuodessa suorittavat opiskelijat.

Hallitusohjelman mukaisesti ammattikorkeakoulujen perusrahoitusjärjestelmä on tarkoitus uusia vuoden 2005 alusta lukien. Tuossa yhteydessä on tarpeen muuttaa rahojen jakokriteerejä sellaiseksi, että ammattikorkeakoulujen kiinnostus opiskelijoiden tutkintojen suorittamiseen kasvaa entisestään, ja että korkeakoulujen rahojen käyttäminen opiskelijoiden tukijärjestelmiin ja opinto-ohjaukseen on korkeakoululle hyvä investointi, joka tuottaa tulosta korkeakoulujen keskinäisessä kilpailussa käytettävissä olevan rahamäärän kohdentumisessa eri eriammattikorkeakouluille.

Ammattikorkeakoulujen rahoituksen uudistamisen yhteydessä suoritettujen tutkintojen määrä otetaan muiden kriteereiden rinnalle keskeiseksi kriteeriksi, jonka perusteella perusrahoitus kohdentuu eri ammattikorkeakouluihin. Uudistus tulee voimaan 1.1.2005.

Perusrahoituksen rinnalla opintojen etenemistä voidaan tukea tuloksellisuusrahoituksella. Ammattikorkeakoulujen tapaan tuloksellisuusrahoitusta voidaan kohdentaa yliopistoille, joissa opintojen normiaikaisuus on kehittynyt suotuisasti. Ensi vaiheessa olisi mahdollista suhteellisen lyhyelläkin aikavälillä tarkastella kandidaatin tutkintomäärien kehitystä suhteessa aloitaneisiin. Myös opintoviikkokertymiä on mahdollista seurata. Nämä toimenpiteet tulisi saada mahdollisimman nopeasti toteutukseen niin, että niitä voitaisiin soveltaa jo kuluvan sopimuskauden aikana.

Laatunäkökulma voisi puolestaan liittyä opiskelijoilta saatavaan palautteeseen opintojen järjestämisestä, opetuksen laadusta ja opintosisältöjen ajanmukaisuudesta sekä oppilaanohjauksen tasosta. Palaute voidaan kytkeä esimerkiksi opiskelijan valmistumiseen. Ammattikorkeakouluilla on jo olemassa tällainen järjestelmä. Sen tuloksia käytetään ammattikorkeakoulujen tuloksellisuusrahoituksessa. Palautejärjestelmän kehittäminen yliopistoihin vaatii valmistelutyötä, joka tulisi kytkeä KOTA-tietokannan kehittämiseen.

Kehitetään kaikille yliopistoille yhtenäinen opiskelijapalautejärjestelmä, jossa opiskelijat juuri ennen valmistumistaan vastaavat samoihin kysymyksiin, ja jonka tuloksia käytetään mittareina yliopistojen tuloksellisuusrahoituksessa. Palautejärjestelmä otetaan käyttöön tulossopimuskaudella 2007–2009.

9 Lukuvuosien käyttöä tehostetaan (Korkeakoulut)

Opiskelijoilta saadun palautteen mukaan yksi keskeinen syy opintojen viivästymiseen on korkeakoulujen opetusjärjestelyt. Koko lukuvuosi ei ole nykyisin tehokkaassa opetuskäytössä, vaan järjestetty opetus alkaa myöhään ja loppuu varhain niin syys- kuin kevätlukukaudella. Lisäksi opetus kasautuu keskelle viikkoa niin, että maanantaina ja perjantaina ei opetusta järjestetä riittävästi. On kuitenkin huomattava, että yliopistoissa opettajat ottavat tenttejä vastaan ja tarjoavat graduohjausta myös lomakausien aikana.

Korkeakoulut siirtyvät järjestelmään, jossa järjestetty opetus todella aloitetaan viimeistään 1.9. ja päätetään aikaisintaan 15.12. Kevätlukukaudella opetusta järjestetään ainakin ajalla 15.1.–31.5. Opetustarjonta suunnitellaan kattamaan tasaisesti kalenteriviikon. Opetusjärjestelyissä siirrytään viimeistään syksyllä 2005 periodiopetukseen tai muuhun vastaavaan, toimintaa tehostavaan järjestelmään. Tilanteen kehitystä seurataan tavoite- ja tulossopimusprosessissa.

Yliopistot tukevat taloudellisesti opiskelijoiden mahdollisuuksia kesäopintoihin. Tämä tehdään sisällyttämällä avoimen yliopiston opetus valtakunnallisen vapaata opiskeluoikeutta koskevan sopimuksen piiriin (JOO-sopimus). Vastaava menettely toteutetaan ammattikorkeakouluissa. Uudistukset otetaan käyttöön 1.8.2005.

10 Työmarkkinaosapuolten kanssa laaditaan pelisäännöt opintoaikojen lyhentämiseksi (OPM, työmarkkinajärjestöt)

Korkeakouluopiskelijoiden sitoutuminen entistä laajemmin kokopäiväiseen opiskeluun riippuu suuresti myös työmarkkinoiden toiminnasta. Aikaisempi kokemus on osoittanut, että talouden kasvaessa voimakkaasti opiskelijat työllistyvät kasvualoille ilman tutkintoa varsin aikaisessa vaiheessa. Työmarkkinoiden imu voi olla niin vahva, että opintojen jatkaminen työn ohessa käy vaikeaksi. Tähän tilanteeseen on varauduttava erityisesti nyt, kun suurten ikäluokkien eläkkeelle siirtymisen johdosta monilla aloilla on nähtävissä työvoimapulaa.

Osana hallituksen työllisyyden politiikkaohjelmaa tehdään valtiovallan ja työmarkkinakeskusjärjestöjen kanssa sopimus siitä, miten työelämään rekrytoitujen korkeakouluopiskelijoiden mahdollisuudet jatkaa opintojaan tutkintoon saakka turvataan. Työmarkkinajärjestöjen kanssa sovitaan myös opiskelua tukevan harjoittelun kehittämisestä ja opinnäytetöiden ohjaamisesta. Sopimus tehdään vuoden 2004 aikana.

5 Toimenpideohjelman vaikutukset

Toimenpideohjelman ja opintotuen selvitysmiehen ehdotukset muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden, ja toivottujen vaikutusten saavuttaminen edellyttää, että kaikkia ehdotuksia viedään samanaikaisesti eteenpäin.

Vaikutukset työmarkkinoille

Työikäinen 15–55-vuotias väestö pienenee vuodesta 2000 vuoteen 2010 lähes 200 000 hengellä. Seuraavan vuosikymmenen aikana pieneminen jatkuu suunnilleen samansuuruisena. Sen sijaan yli 64-vuotiaiden määrä kasvaa mainittuna aikana 780 000:sta 1 220 000:een. Tämä merkitsee sitä, että poistuma työmarkkinoilta on suurempi kuin nuorten ikäluokkien tulo työmarkkinoille. Suomen talouden kannalta on tästä syystä välttämätöntä tehostaa kaikkia julkisia palveluja sekä pidentää työuraa sen alku- ja loppupäästä. Lisäksi on huolehdittava siitä, että oppilaitokset toimivat tehokkaasti siten, että tutkinnon suorittaneiden osuus aloittaneista kasvaa nykyisestä.

Toimenpideohjelman ja opintotuen uudistamisen ansiosta yliopisto-opiskelijat valmistuvat keskimäärin arviolta noin yhtä vuotta nykyistä nopeammin. Tämä lisää työelämässä olevien korkeakoulutettujen määrää noin 15 000:lla.

Ohjelman tavoitteiden toteutuessa myös keskeyttämiset vähenevät ja opintojen läpäisyaste nousee, josta seuraa tutkintojen määrän kasvu. Tavoiteltava kasvu on vuositasolla ammattikorkeakouluissa noin 2 500 tutkintoa ja yliopistoissa noin 3 000 tutkintoa.

Osaavaa, korkeakoulutettua työvoimaa saadaan työmarkkinoille noin vuotta nykyistä aikaisemmin ja nykyistä suurempia määriä. Korkeakoulutettujen sijoittuminen työmarkkinoille nopeutuu myös siksi, että opiskelijoiden työuria kehitetään jo opiskeluaikana opintojen etenemistä tukeviksi, jolloin opiskelijoiden siirtyminen vakinaisiin työtehtäviin helpottuu. Samalla vapautuu käytettäväksi merkittävä määrä työpaikkoja, joiden osaamisvaatimukset eivät edellytä korkeakoulutasoista osaamista. Valtion talouden tasolla tämä saattaa heijastua pienentyvinä työttömyyteen liittyvinä menoina. Toimenpideohjelma parantaa myös aikuisväestön mahdollisuuksia korkeakoulututkintojen suorittamiseen. Koska toimenpideohjelma

käynnistyy pääosin vuoden 2005 aikana, niin sen vaikutukset näkyvät pääosin vuoden 2010 jälkeisillä työmarkkinoilla.

Vaikutukset korkeakoulujen toimintaan

Toimenpideohjelman tarkoituksena on muuttaa osa-aikaisen opiskelun kulttuuria kohti päätoimista opiskelua. Tällä on monia myönteisiä vaikutuksia korkeakouluuyhteisöjen toimintaan. Toiminnan tiivistyminen luo edellytyksiä yliopisto- ja ammattikorkeakouluuyhteisöjen vahvistumiselle ja nykyistä tehokkaammalle ja suunnitelmallisemmalle (opintojen ohjaus, kurssi- ja tilajärjestelyt) toiminnalle. Esitetyt toimenpiteet eivät heikennä korkeakoulujen autonomiaa eivätkä muuta korkeakouluopiskelun akateemista vapautta kunnioittavaa luonnetta.

Vaikka kokonaisopiskelijamäärä pitkällä aikavälillä vähenee, niin korkeakoulujen järjestämän opetuksen määrä säilyy ennallaan ja tarvittavan opinto-ohjauksen määrä kasvaa jonkin verran nykyisestä. Alkuvaiheessa tarvittavan opetuksen määrä kasvaa kun aiempaa suurempi osa opiskelijoista on valmis opiskelemaan päätoimisesti. Tästä syystä korkeakoulujen opetustarjonnan rahoitustarve säilyy nykyisenä ja opintojen ohjausta koskevat menot kasvavat. Alkuvaiheessa tarvitaan niin yliopistoissa kuin ammattikorkeakouluissakin lisäpanostuksia opetustarjontaan ja ohjauksen tehostamiseen. Lisäpanostukset rahoitetaan hallituksen hyväksymän menokehyksen puiteissa.

Vaikutukset opiskelijan asemaan

Toimenpideohjelma toteutuu ajallisesti samaan aikaan yliopistojen tutkintorakenteen uudistamisen kanssa. Opetusministeriö on jo käynnistänyt monia toimenpiteitä, joilla parannetaan korkeakoulujen opiskelijoille tarjoamia ohjaus- ja neuvontapalveluja.

Esitys nostaa henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman (HOPS) keskeiseen asemaan opintojen jäsentäjänä. Tätä kautta opiskelija saa entistä enemmän tukea opintojensa suunnitteluun. Suunnitelmaa on mahdollista muuttaa opintojen edetessä, ja sisällyttää siihen sellaisia opintoja, joiden tarpeen opiskelija on havainnut opintojensa edetessä. HOPS:in muutoksista keskustelun yhteydessä on mahdollista välttää virhevalintoja ja tarpeettomia ylilaaajoja opintokokonaisuuksia, joita nykyjärjestelmässä on. Myös tämä on omiaan tehostamaan opintoja ja nopeuttamaan tutkintojen suoritusta. HOPS antaa myös mahdollisuuden sopia normilaaajuutta laajemmista opintokokonaisuuksista, silloin kun se tulevan tutkijauran tai uudenlaisen työelämäsuuntautumisen takia on tarpeellista.

Viiden vuoden laajuisten tutkintojen suorittamiseen on aikaa yhdeksän vuotta (5 vuoden laajuiset opinnot + 2 lisävuotta +2 poissaolovuotta). Tämän jälkeenkin opiskelijalla on mahdollisuus yliopiston päätöksellä saada erityisestä syystä lisää aikaa tutkintonsa loppuun suorittamiseen. Määräajat ovat kuitenkin omiaan jäsentämään opintoja ja sitä kautta vaikuttamaan opintojen kulkuun. Esitetyt yliopistojen opiskeluoikeuden rajaukset ovat riittävän väljät, eivätkä muodostu esteeksi tutkintojen suorittamiselle. Rajatulla opinto-oikeudella on kuitenkin merkittävä signaaliarvo niin opiskelijoille kuin yliopistoillekin.

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

ISBN 952-442-673-0 (PDF)

ISSN 1458-8102

Helsinki 2003